

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Duchovní péče farářů ČCE o oběti a přeživší sexualizovaného násilí

Sára Jiřina Šimková

Katedra praktické teologie
Vedoucí práce: Mgr. Ondřej Macek, Ph.D.
EVT 6141R007
Evangelická teologie

Praha 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem *Duchovní péče farářů ČCE o oběti a přeživší sexualizovaného násilí* napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne 5. 7. 2024, Sára Jiřina Šimková

Bibliografická citace

ŠIMKOVÁ, Sára Jiřina: *Duchovní péče farářů ČCE o oběti a přeživší sexualizovaného násilí*. Praha, 2024. Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta, Vedoucí práce Mgr. Ondřej Macek, Ph.D.

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na oběti a přeživší sexualizovaného násilí v kontextu duchovní péče, ve které je dárán důraz na faráře v roli doprovázejícího.

Nejdříve rozebírá sexualizované násilí jako tematiku - jeho formy a následky s ním související. Dívá se na tuto tematiku také z pohledu trestního práva, které je důležité znát pro práci s oběťmi.

Dále se zaměřuje na postoj církve k tomuto tématu, jeho prevenci a vnitrocírkevní procesy s ním související.

Hlavním cílem práce je pokusit se porozumět těmto tématům, aby bylo možné efektivněji pracovat s oběťmi a přeživšími v rámci duchovní péče. Pokusí se nahlédnout i do duchovních následků sexualizovaného násilí. Práce se zároveň zaměří na kompetence, které musí farář pro takovýto typ duchovní péče splňovat, aby ji odváděl kvalitně.

Snaží se nabídnout komplexní pohled na problematiku a přinést doporučení podněty jak pro faráře do jejich praktické služby, tak pro zlepšení církevního systému jako takového.

Klíčová slova

sexualizované násilí, sexuální obtěžování, sexuální zneužívání, duchovní péče, oběť, přeživší, farář, Českobratrská církev evangelická

Summary

This bachelor's thesis focuses on the victims and survivors of sexual violence in the context of spiritual care, with a particular emphasis on the role of the pastor as a companion. The thesis first examines the issue of sexual violence, its forms, and its consequences. It also looks at this issue from the perspective of criminal law, which is essential for working with victims.

Furthermore, the thesis addresses the stance of the church on this issue, its prevention measures, and internal church processes related to it. The main goal of the thesis is to attempt to understand these topics better to work more effectively with victims and survivors within the framework of spiritual care. It also aims to explore the spiritual consequences of sexual violence.

Additionally, the thesis focuses on the competencies that pastors must meet to provide quality spiritual care in this context. It seeks to offer a comprehensive view of the issue and provide recommendations and suggestions for pastors in their practical service, as well as for improving the church system as a whole.

Keywords

Sexualized Violence, Sexual Harassment, Sexual Abuse, Spiritual Care, Victim, Survivor, Pastor, Evangelical Church of Czech Brethren

Poděkování

Psát práci s takto náročným tématem nebylo vždy jednoduché, proto děkuji především všem, co mi byli při jejím psaní oporou. Především své rodině, svému příteli Milanovi Kocandovi a rodině Pragerových. Děkuji také svému vedoucímu Ondřeji Mackovi, který si mě vzal pod svá křídla. Velký dík též patří všem, se kterými jsem mohla toto téma konzultovat a pomohli s tím, jak mám svou práci koncipovat - Daniel Bartoň, Martin Balcar, Marek František Drábek, OPraem,, Jana Grollová, Eliška Roll, a Roman Mazur. Na koho také nesmím zapomenout je Zlata Tomková, které moc děkuji za pomoc s korekturou. Všem jsem Vám velmi vděčná, bez Vás by tato práce nebyla.

Obsah

1. Úvod	10
2. Sexualizované násilí	11
2.1. Definice sexualizovaného násilí	11
2.1.1. Pojmy	11
2.1.2. Formy, typy a projevy sexualizovaného násilí	20
2.2. Následky sexualizovaného násilí.....	30
2.2.1. Fyzické následky	30
2.2.2. Psychické následky	32
2.2.3. Sociální následky	33
2.2.4. Fatální následky	33
2.3. Sexualizované násilí v české legislativě	34
2.3.1. Trestné činy obsahující sexualizované násilí	34
2.3.2. Oběť a její práva.....	40
2.3.3. Odpovědnost osob pomáhajících.....	44
3. Postavení ČCE k sexualizovanému násilí	46
3.1. Rizikové oblasti ČCE	47
3.2. Prevence a osvěta sexualizovaného násilí v ČCE	48
3.2.1. Webové stránky.....	49
3.2.2. Etický kodex ČCE pro organizaci pobytových akcí.....	50

3.2.3. Etická pravidla pro duchovní.....	52
3.2.4. Publikace	54
3.3. Sexualizované násilí a pastýřská služba dle řádů ČCE	55
3.3.1. Zaměstnanci a pracovníci církve	56
3.3.2. Pastýřská služba	58
3.4. Pomoc ČCE obětem a přeživším	62
3.5. Plánovaná opatření.....	65
4. Duchovní péče	68
4.1. Farář	70
4.1.1. Sebepoznání, sexualita a jejich vliv na duchovní péči.....	71
4.1.2. Supervize.....	76
4.1.3. Mlčenlivost a důvěra.....	76
4.2. Oběť a přeživší.....	78
4.2.1. Identifikace osob zúčastněných.....	78
4.2.2. Typy obětí a přeživších	78
4.3. Postupy a doprovázení	81
4.3.1. První kontakt	81
4.3.2. Rozhovor	82
4.3.3. Možnosti dalšího postupu.....	84
4.4. Duchovní následky sexualizovaného násilí a jak s nimi pracovat	87

4.4.1. Duchovní následky	87
4.4.2. Využití Bible, modliteb, požehnání a písní	89
5. Závěr	92
Seznam literatury	95
Literatura	95
Elektronicky dostupné zdroje	96
Konzultace a korespondence	101
Kurzy a přednášky	102
Přílohy	103

1. Úvod

Jedním ze závažných společenských problémů, který čím dál více vyplouvá na povrch je právě sexualizované násilí. Studie čím dál více odkrývají jak jeho často celoživotní a devastující následky, ale také přesnější odhady a statistiky, jak častý je to fenomén. Z nich také vyplývá, jak často si oběti a přeživší těchto činů neřeknou o pomoc nebo jak jim špatně podaná pomoc může naopak znovu ublížit. Sexualizované násilí může nastat u všech lidí bez rozdílu a ještě větší riziko hrozí u komunit se společnými hodnotami, církví a jejich členů nevyjímaje. Proto je podstatné ukázat si význam role duchovní péče v tomto kontextu. Jak může poskytnout podporu a útěchu.

Zaměření této bakalářské práce je tedy jak na přínos duchovní péče, tak na roli faráře Českobratrské církve evangelické (ČCE) při doprovázení oběti či přeživší sexualizovaného násilí. Cílem práce je prozkoumat jaké může mít sexualizované násilí duchovní následky, jaké má ČCE prostředky k předcházení sexualizovanému násilí a pomoci jeho obětem a nakonec, jak může farář využívat duchovní péči k pomoci s procesem hojení a obnovy po takovémto zážitku.

Strukturu práce jsem rozdělila na tři části. V první kapitole si představíme tematiku sexualizovaného násilí jako takového, jeho následky a jak na něj pohlíží české právo. V druhé kapitole se zaměříme na celkový postoj ČCE k této tematicce, nástroje k prevenci i pomoci, jak současné i plánované. Třetí kapitola se bude věnovat samotné duchovní péči, kompetencím faráře ji poskytovat, duchovním následkům sexualizovaného násilí a jak s nimi může farář pracovat. Závěrečná kapitola shrne jednotlivá zjištění a nabídne doporučení a návrhy pro praxi a další výzkum.

2. Sexualizované násilí

Sexualizované násilí je úkazem, který sahá nejspíš až k počátkům světa. Někaké jeho příklady můžeme najít například i v Bibli. Bylo využíváno jako válečná strategie či k ponížení (nejen) žen jiné rasy či etnika. Přesto k jeho studování, pojmenovávání a potírání začalo docházet až v druhé polovině minulého století.¹ Z hlediska pojmů a definic v tomto oboru je to téma relativně mladé a ne vždy jednotné. Z toho důvodu je důležité věnovat kapitolu, nejen definici sexualizovaného násilí, ale i jeho druhům, a chápání dle legislativy ČR. Jelikož řada pojmů pochází původně z anglicky mluvících zemí nebo z mezinárodních jednání a úmluv, probíhajících v angličtině, budu uvádět u představování nových pojmů i jejich anglické ekvivalenty. Je třeba upozornit, že ačkoliv řada pojmů se překrývá i s pojmy využívanými v rámci legislativy, definice odborná a definice legislativní se mohou lišit. Proto se nejprve zaměříme na pojmy z odborné literatury a pojmy užívané pomáhajícími organizacemi zabývajícími se sexualizovaným násilím a později se podíváme na legislativní pojetí této problematiky. Výčty jednotlivých forem a projevů jsou zobecněné, přestože se snaží zahrnout co nejvíce forem a projevů sexualizovaného násilí, může s stát, že některý nebude zmíněn. Neznamená to ale, že formou či projevem sexualizovaného násilí není.

2.1. Definice sexualizovaného násilí

2.1.1. Pojmy

Jak jsem již uvedla, pojmy ani definice nemusí být vždy jednotné. V rámci tohoto tématu se totiž můžeme setkat nejen s pojmem *sexuální* či *sexualizované násilí* (sexual or sexualized violence), ale i s pojmy *sexuální*

¹ Mailänder, Elissa.

obtěžování (sexual harassment) či *sexuální zneužívání* (sexual abuse). Ačkoliv jsou občas zaměňovány, nemají stejný význam. Jejich rozlišení si popíšeme v následujících odstavcích.

Sexuální obtěžování a sexualizované násilí nemají zcela jednotnou definici. Jsou někdy zaměňovány, někdy rozlišovány.² Pokaždé se jedná o škálu *nevhodného* či *nedobrovolného chování sexuální povahy*.

V některých případech *sexuální obtěžování* i *násilí* popisují mylně celou tuto škálu a jsou zaměňovány. V jiných případech, tyto dva pojmy jsou rozlišovány, ale nejsou nutně propojovány nebo jsou brány jako dvě mince násilí jako takového, které se dělí na škálu nedobrovolného sexuálního chování (násilí) a škálu nevhodného sexuálního chování (obtěžování).³

Nedobrovolné chování (Non-consensual/Unwanted behavior) je chováním, které má absenci souhlasu obou stran. Souhlas nazýváme *konsent* (consent). Tento výraz se využívá hlavně v kontextu souhlasu s pohlavním stykem, ale vztahuje se k jakémukoliv fyzickému chování se sexuálním podtextem. Do nedobrovolného chování se zahrnuje i to chování, ke kterému kdokoliv ze zúčastněných nemůže dát konsent - je ve stavu *bezbrannosti*. Za bezbranné jsou bráni lidé, kteří za daných okolností nemohou projevit svou vůli, ať už pod vlivem alkoholu, omamných látek, vlivem zdravotního stavu, věku aj.

Nevhodné chování (Unwelcome behavior) pak chápeme jako společensky nežádoucí, nevíтанé chování. Jako nevhodné je chápáno i přes to, že osoba, která je tomuto chování vystavena, k němu dala souhlas nebo se na něm dokonce aktivně podílí. Toto chování totiž ovlivňuje nejen ony dva

² Štětínová, str. 35.

³ University of California.

zúčastněné, ale i prostředí, ve kterém se pohybují. Může tedy vést k vývoji tzv. *nepřátelského prostředí* (hostile environment).⁴

Nejrozšířenějším způsobem rozlišování však je sexualizované násilí jako zastřešující pojem pro celou škálu problematiky nevhodného a nedobrovolného sexuálního chování. *Světová zdravotnická organizace* ho pak definuje takto:

*Jakékoli sexuální jednání zahrnující pokusy o dosažení sexuálního styku, nežádoucí sexuální poznámky a návrhy, činy směřující k obchodování či jinak namířené proti sexualitě jedince, které využívají nátlak. Může být prováděno kýmkoli, nezávisle na vztahu mezi obětí a pachatelem, a v jakémkoli prostředí včetně domova a práce."*⁵

Sexualizované násilí je také bráno jako *genderově podmíněné násilí* - násilí, či diskriminace, která je zaměřena na osobu na základě jejího pohlaví, sexuální orientace či genderové identity.

Sexuální obtěžování je zde bráno jako forma *sexualizovaného násilí*. Sexualizované násilí jako celek se pak dělí na několik forem, mezi které patří například - sexuální obtěžování, sexuální napadení, znásilnění, sexuální vykořisťování, sex trafficking,⁶ sexuální zneužívání na dětech⁷, ale také zabraňování ve využití antikoncepce (stealthng), nucení k potratu, mrzačení

⁴ United Nations: What is Sexual Harassment?

⁵ World Health Organization: Violence Against Women.

⁶ Zjednodušeně - obchod s lidmi za účelem prostituce, nemá přesný ustálený český překlad.

⁷ Archiv neziskové organizace Rape Crisis.

sexuálních orgánů či zjišťování panenství ženy.⁸ Často se ale už dále nedělí na jednotlivé formy, ale spíše výčty konkrétnějších příkladů sexuálního násilí, které se popíšeme později.

V českém prostředí se pojem sexuální i sexualizované násilí bývá více využíván, když je probíráno téma jako takové.⁹ Sexuální obtěžování pak častěji, když jde přímo o problematiku obtěžování v rámci nějakého uzavřeného prostředí např. sexuální obtěžování na univerzitě, či sexuální obtěžování na pracovišti.¹⁰

Jeden ze stále novějších označení je *sexualizované*, spíše než *sexuální násilí*. Podstatu mají sice stejnou, ale výraz sexualizované je chápán jako upřesňující:

„Dle odborníků a odbornic lépe vystihuje, jak je vnímána podstata tohoto typu násilí, a jasněji poukazuje na to, že jeho základem není sexuální touha, ale používání sexuality jako nástroje moci.“¹¹

Má také poukázat na to, že se nemusí jednat pouze o fyzické či kontaktní projevy násilí. V literatuře si tyto dva pojmy běžně zaměňují, ale například Universita Martina Luthera ve Wittenbergu tyto dva pojmy ještě rozlišuje. Sexualizované násilí a obtěžování chápe jako úmyslné zneužití sexuality pachatelem jako projev své moci. Jde o komplexní problematiku

⁸ Chomová, Z. In: Kobová - Kutálková, str. 21.

⁹ Zde jako příklad můžeme uvést studii neziskové organizace Persefona: *Sexuální násilí - pohled veřejnosti, obětí a odborníků*.

¹⁰ Jako příklady můžeme uvést *Metodika k řešení případů sexuálního obtěžování na Masarykově univerzitě* nebo článek BOZP: *Sexuální obtěžování na pracovišti. Prevence, řešení a postupy při vyšetřování*.

¹¹ Chomová, Z. In: Kobová-Kutálková, str. 16.

sexualizovaného chování, které je opakem zdravého sexuálního chování. Sexuální násilí a obtěžování chápe jako chování, při kterém si pachatel neuvědomuje, že překračuje nesouhlas a jeho projevy.¹² Právě proto jsem zvolila tento upřesňující pojem *sexualizované*. Používá se spíše při pojmenování zastřešujícího pojmu sexualizované násilí a výjimečně s označením obtěžování a zneužívání.

Sexuální zneužití, ač se může zdát, také není plně jednoznačný termín, jelikož jeho význam se stejně jako anglický ekvivalent *sexual abuse* proměňuje. Z právního a zaužívaného hlediska se věnuje sexualizovanému násilí na dětech. Slovo zneužití směřuje k pachatelově zneužití své moci k jakýmkoliv sexuálním praktikám, a to bez souhlasu druhé osoby. Tudíž se postupně významově může rozšiřovat z dětí na jakoukoliv, i dospělou osobu. V případě sexualizovaného násilí se u dětí vždy jedná o *sexuální zneužívání*,¹³ u dospělých se jedná o sérii napadení či vzorec sexuálně nevhodného a nechtěného chování. Proto se začíná rozlišovat konkrétnější *sexuální zneužívání u dětí* (child sexual abuse/sexual molestation) a *sexuální zneužívání* jako termín pro dlouhodobé sexualizované násilí (např. od partnera) u osob jakéhokoliv věku.¹⁴ Pro přesnost pojmů v této práci budeme tedy rozlišovat *sexuální zneužívání u dětí* a *dlouhodobé sexualizované násilí*.

Nakonec bychom měli ještě vyjasnit pojmy osob zúčastněných. Sexualizované násilí vykonává jedinec či skupina na jiné osobě či skupině. Nejčastěji se však jedná o dva jedince, což je model, který využijeme i v této práci. Vykonavatel sexuálního násilí se obecně nazývá *pachatel* (perpetrator)

¹² MARTIN LUTHER UNIVERSITÄT: *Sexual or Sexualized harrasment*.

¹³ Drábek, Marek: Základní kurz prevence zneužívání v církvi pro pracovníky s dětmi a mládeží.

¹⁴ Například v United Nations: What is Domestic Violence? Je termín sexual abuse (sexuální zneužívání) využit v kontextu domácího násilí na partnerovi.

či *predátor* (predator), ve výjimečných případech se také využívá označení *násilník* (abuser) nebo *delikvent* (offender). V americkém právu se užívají tři z těchto pojmů - pachatel, predátor a delikvent. Pachatel, stejně jako v českém právu, označuje obecně osobu páchající trestný čin, predátor a delikvent se mění dle práv konkrétních států. Například stát Florida chápe sexuálního delikventa jako osobu, která spáchala konkrétní trestné činy sexuální povahy (např. dětská pornografie, jakékoliv, i dobrovolné sexuální praktiky s dítětem mladším 16 let či jakékoliv sexuální praktiky bez souhlasu druhé osoby, jakéhokoliv věku a pohlaví aj.). Sexuální predátor je zde pak chápán jako osoba, která je nebezpečná společnosti, která se buď opakovaně dopustila trestného činu sexuální povahy, zneužívá děti nebo se během trestného činu sexuální povahy dopustila fyzického násilí.¹⁵ V české justiční terminologii se pak sexuální delikvent označuje jako osoba, která spáchala trestný čin sexuální povahy.¹⁶ Predátor je pak brán jako osoba starší 15 let usilující o sblížení s dítětem mladším 15 let.¹⁷ V odborné literatuře jsou termíny predátor¹⁸ a pachatel často zaměňovány.¹⁹ Nejširší z těchto termínů, aplikovatelný na všechny formy sexualizovaného násilí, je pojem *pachatel*, který budu tedy využívat nadále v této práci.

Zmínili jsme také, že pachatel k páčání *zneužívá svou moc*. Znamená to, že vyzdvihuje svou nadřazenost nad druhou osobou a zneužívá ji, aby tím druhou osobu ponížil. Proto jako častý příklad se udávají nadřazení v

¹⁵ Goldman - Wetzel.

¹⁶ Juhász, str. 9-10.

¹⁷ Dušková, str. 12.

¹⁸ Někteří však kritizují využívání slova predátor, jelikož jejich oběti se pak mohou cítit jako kořisti a mohou se cítit ještě poníženi.

¹⁹ Což může být, mimo jiné, dáno tím, že je daleko více materiálů k sexuálnímu zneužívání dětí než sexualizovanému násilí obecně, a některá terminologie se z ní tedy přebrala.

zaměstnání, učitelé, vedoucí či jiné autority. Může jít také ale o osobu starší věkem, fyzicky silnější, finančně zajištěnější,..aj. Pachatelem tedy může být kdokoliv a je častěji pravděpodobnější, že jde o někoho blízkého nebo z okolí osoby, která byla vystavena sexuálnímu násilí. Ať už ze školy, práce, zájmových aktivit, tak jím může být ale i partner či někdo z rodiny.²⁰ Pachatelem může být osoba jakéhokoliv pohlaví a věku, z mnoha statistických dat ale vyplývá, že pachatelem bývá většinou muž. Osobou vystavenou sexuálnímu násilí může být taktéž osoba jakéhokoliv pohlaví a věku, většinou jí bývá žena.²¹ Proto se také o sexualizovaném násilí mluví také jako o genderově podmíněném násilí - jelikož je zaměřeno většinou na ženy nebo také může být zaměřeno na konkrétní gender, právě protože je tímto konkrétním genderem.²² Ze statistik vyplývá, že oběťmi z 90% bývají ženy a pachateli z 90% muži²³ Nejnovější výzkum sexualizovaného násilí od organizace proFem, ukázal, že z 5000 žen ve věku 18-65 let zažilo nějakou formu sexualizovaného násilí 58%. Z toho 20% zažilo přímo znásilnění, což je jedna z pěti žen. 22% žen zažilo nějakou z forem sexualizovaného násilí ještě před patnáctým rokem věku.²⁴ Výzkumy u mužů se dělají hůře, jelikož u nich panuje větší stigmatizace, zvláště pokud byli znásilněni jiným mužem. Moc dat k tomuto tématu proto neexistuje.

U osoby, která byla vystavena sexuálnímu násilí se nejčastěji využívají dva termíny - *oběť* a *přeživší*. Zde nebudeme vybírat nejvhodnější pro tuto práci, jelikož každý je vhodný v jiném kontextu. Pojem *oběť* totiž bývá využíván v

²⁰ Chomová, Z. In: Kobová-Kutálková, str. 18.

²¹ Tamtéž, str. 15.

²² Grzemny, D. - Keen, E. - Pandea, A-R., str. 17.

²³ Pešáková, K. - Šmídová, I.

²⁴ Novák-Gabrielová, J. - Michálková, E. - Poláková, J., str. 29-31.

ranných etapách zpracování traumatického zážitku a také v justiční terminologii. Pojem *přeživší* se využívá spíše poté, co je již zážitek nějakým způsobem zpracován či když se mluví o následcích sexualizovaného násilí.²⁵ Jelikož je to ale velice citlivé téma, jak s těmito pojmy konkrétněji nakládat budeme rozebrat v dalších kapitolách.

Velkými fenomény u obětí jsou také *sekundární viktimizace* a představa *perfektní oběti*. Tyto fenomény spolu často mohou souviset. Existují totiž předpoklady, jak má oběť vypadat a jak se má chovat (před aktem, při aktu i po aktu). Neodpovídají však často skutečnosti. Z těch pak může vycházet reakce okolí, která může být velmi necitlivá, zraňující, obviňující a může oběti znovu ublížit. Tyto předpoklady vychází ze stejně stereotypní představy přepadení oběti v noci v parku.

Dle těchto představ by perfektní oběť by před aktem neměla nosit vyzývavé oblečení, neměla by se sama pohybovat po večerech v temných uličkách, neměla by být opilá, neměla by sama nikam chodit s lidmi, které tak dobře nezná. Během aktu by mělo být přítomno hrubé násilí nebo výhrůžka násilím, oběť by měla brečet, křičet, fyzicky se bránit. Po aktu by měla vše sdělit svým blízkým, a nejlépe jít rovnou na policii a tam vše nahlásit a projít, ještě neosprchovaná, speciálním vyšetřením. U toho všeho by měla brečet, nenávidět pachatele, mít přesnou a jasnou vzpomínku a výpověď všeho, co se stalo.²⁶

Ve skutečnosti ale žádná takováto perfektní oběť neexistuje. Oběť je stále člověk a proto její chování, před, při a po aktu je velmi individuální. Oběť často²⁷ zná svého pachatele, takže jít k němu domů nemusí vyhodnotit jako

²⁵ Archiv organizace RAINN.

²⁶ Drábek, Marek: Základní kurz prevence zneužívání v církvi pro pracovníky s dětmi a mládeží.

²⁷ Novák-Gabrielová, J. - Michálková, E. - Poláková, J., str. 28.

ohrožující. Pachatelé si také častěji vybírají méně výrazně osoby, nikoliv nutně vyzývavé.²⁸ Oběť bývá často zmatená, chování pachatele nemusí očekávat a nemusí vědět jak reagovat, bojí se zareagovat, zamrzne. Může ale i plakat, mít panickou ataku, schoulí se. Je i klidně možné, že ze strachu z újmy se bude nervózně usmívat a snažit se pachatele přesvědčit k jiné činnosti, aniž by ho rozzlobila. Pokud je oběť pod vlivem alkoholu, měla by to pro pachatele býti spíše přitěžující okolnost, než-li polehčující, jelikož oběť nemusí adekvátně reagovat nebo být až ve stavu bezbrannosti. Bezprostředně po aktu může být oběť v šoku a bez emocí, uzavřít se do sebe, nemusí chápat, co se stalo, může mít dokonce částečný výpadek paměti. Sama může mít pochybnosti o tom, co se stalo, může ze sebe zážitek chtít smýt a může proto působit, jako kdyby se nic nedělo. Tyto faktory mohou mít vliv na koherenci děje při výslechu či převyprávění. Oběť se nejprve může bít reakce druhého a bude dávat příběh po částech, sama si ho nemusí přesně čitě pamatovat a může se postupně rozvzpomínat na různé detaily. Také může potom všem mít pachatele stále ráda nebo mít ohledně něho smíšené pocity, zvláště pokud to pro ni byl blízký člověk.²⁹ U všeho také záleží na věku, vospělosti oběti a právě na vztahu s pachatelem. Žádné chování oběti neopravňuje pachatele k žádné formě sexualizovaného násilí.³⁰

Velice důležitá je pro oběť reakce okolí, obzvláště reakce prvního člověka, kterému se svěří. Tato reakce může totiž mít vliv na trauma a následky plynoucí ze sexuálního násilí, kterému byla vystavena a na otevřenost oběti o tomto tématu. Pokud osoba, které se oběť svěří, bude zážitek zlehčovat nebo dokonce házet vinu na oběť, její trauma se může znásobit a může déle trvat,

²⁸ Drábek, Marek F.: Základní kurz prevence zneužívání v církvi pro pracovníky s dětmi a mládeží.

²⁹ Tamtéž

³⁰ Tamtéž

než se oběť znovu někomu svěří. Oběť sama často pochybuje o své důvěryhodnosti a vině a jednou z prvních potřeb bývá ujištění, že to, co zažila opravdu není v pořádku.³¹ Na základě předsudků zmíněných výše a neznalosti tématu, však stále existují lidé, kteří mohou vinu házet na oběť, zlehčovat její zážitek, soudit ji, nevěřit ji. Obzvlášť se to děje v případech, kdy pachatelem je někdo z rodiny, partner matky či rodinný přítel. Podobně tomu tak může být, pokud je pachatelem oblíbený, milý a hodný učitel, kněz, vedoucí, aj. Oběti proto mohou být i obviněny z toho, že si celý případ vymyslely. Této negativní reakce se oběti může bohužel dostat nejen od okolí, ale také od policie, učitelů, soudců či jiných lidí, za kterými si může přijít pro pomoc. Falešně nahlášených trestných činů se sexuálním podtextem bývá 2-6% ročně, což je podobné jako u jakéhokoliv jiného trestního činu.³² Je proto potřeba stálého vzdělávání a osvěty tohoto tématu. Strach ze sekundární viktimizace je totiž jedním z důvodů, proč se oběti bály či bojí tyto činy nahlásit a řešit.³³

Sexualizované násilí tedy chápeme jako nechtěné či nedobrovolné chování se sexuálním podtextem, kdy jedna osoba - *pachatel* - zneužívá svou moc a ponižuje osobu druhou - *oběť*. Projevuje v různých formách jako například *sexuální obtěžování, sexuální napadení, dlouhodobé sexuální násilí* či *sexuální zneužívání dětí*.

2.1.2. Formy, typy a projevy sexualizovaného násilí

V předchozí části jsme si určili pár hlavních forem sexualizované násilí. Pro účely této práce se budeme věnovat detailněji častějším formám

³¹ Drábek, Marek F.: Základní kurz prevence zneužívání v církvi pro pracovníky s dětmi a mládeží.

³² Tamtéž

³³ Tamtéž

sexuálnímu násilí - sexuálnímu obtěžování, sexuálnímu napadení, dlouhodobému sexuálnímu násilí a sexuálnímu zneužívání na dětech. V této pasáži si je popíšeme detailněji a uvedeme konkrétnější typy a projevy těchto forem. Upozorňuji, že se jedná o základní výčet. Existuje daleko více projevů, které zde nebudou zmíněny, to ale neznamená, že se nejedná o sexuální násilí.

Sexuální obtěžování

Sexuální obtěžování jsme zmínili již v minulé části a zařadili jsme jej do kategorie nevhodného či nežádoucího chování, které má za úkol ponížit jedince a může ovlivnit prostředí, ve kterém se pachatel i oběť nachází. Prostředím může být uzavřenější komunita jako např. zaměstnání, škola, farní sbor, skautský oddíl, ale může jít i o menší město, kterým může tento případ otrástit. Zde si sexuální obtěžování ještě konkrétněji rozlišíme. Dle Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, tzv. Istanbulske úmluvy, má tři typy projevu *verbální*, *neverbální* a *fyzický*.³⁴

Verbální

Jako verbální sexuální obtěžování chápeme nekontaktní druh násilí. Jde také o širokou škálu chování. Může se jednat nejen o ústně, ale také o písemně či obrazně projevené sexuální násilí. Často bývá zlehčováno a zastíráno za vtip.

Můžeme sem zařadit například: komentování něčího vzhledu, komentáře či "vtipy" se sexuálním či sexistickým podtextem, kladení osobních či nevhodných otázek (například o sexuální historii či preferencích dané osoby), posílání intimních fotografií, posílání nevhodných zpráv a e-mailů se sexuálním podtextem, nevyžádané flirtování, nevyžádané a nevhodné nabídky či vyžádání sexuálních služeb, ponižovat někoho na základě jejich

³⁴ Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, str. 13.

genderu či sexuální orientace, opakovaně zvat na rande někoho, kdo odmítl, roznášet lži a pomluvy o sexuální životě někoho jiného, vyhrožování sexuálním napadením,...aj.³⁵

Neverbální

Neverbální sexuální obtěžování násilí chápeme také jako nekontaktní druh, který se projevuje spíše pohyby a gesty.

Řadíme sem například: Sjetí osoby pohledem seshora dolů, mrkání, posílání polibků vzduchem, olizování rtů, dlouhodobé zírání, naznačování sexuálních pohybů gesty, ale dotýkání se svých intimních míst přes oblečení před někým či stalking.³⁶

Fyzické

Fyzické sexuální obtěžování chápeme jako kontaktní druh, který se projevuje narušováním osobního prostoru a dotyky na intimních i neintimních místech.

Jako příklady můžeme uvést: dotýkání se cizího oblečení, vlasů či těla obecně, objímání, líbání, masáž, otírání se sexuálním způsobem o další osobu.³⁷ Někteří do této kategorie zahrnují také pokus o znásilnění či sexuální napadení, jiní chápou všechny projevy sexuálního obtěžování jako projevy, které mohou předcházet sexuálnímu napadení či znásilnění.

Všechny tyto projevy mohou být také zároveň projevy šikany v komunitě či kybersikany a mohou mít velice traumatické dopady na člověka. Z těchto důvodů vznikají na pracovištích a v komunitách etické kodexy a řády

³⁵ Grzemny - Keen - Pandea, str. 31

³⁶ Tamtéž

³⁷ Tamtéž

odsuzující toto chování a popisující postupy, dojde-li k tomuto chování a snaží se vzdělávat své zaměstnance či členy a činit tak osvětu této problematice.

Sexuální napadení

Sexuální napadení nebo sexuální útok je fyzická forma sexuálního násilí. Jedná se o nedobrovolné chování, tudíž chování, během kterého nebyl dán explicitní konsent všech stran zúčastněných.

Mezi projevy sexuálního napadení řadíme: pokus o znásilnění, nedobrovolné mazlení, šahání na intimní místa přes oblečení, i pod oblečení, nucení oběti do orálního sexu, či jiné formy nedobrovolné či nucené penetrace, kterou můžeme znát také pod pojmem znásilnění. Nucením chápeme nejen fyzický nátlak, ale také psychický nátlak, emocionální vydírání či manipulaci, která vede k nedobrovolnému pohlavnímu styku s obětí či vynucení si jejího souhlasu s pohlavní stykem.³⁸

Znásilnění

Jedná se o nejznámější projev sexuálního napadení a sexuálního násilí vůbec. Je jim chápána jakákoliv forma penetrace bez souhlasů všech zúčastněných. Penetrací chápeme průnik části těla či jiného předmětu do tělesného otvoru. Může tedy jít o průnik penisu, prstů, jazyka či cizího tělesa (např. vibrátor) do vagíny, análního otvoru či úst. Jeho definice v českém prostředí se bude napříč literaturou v tuto chvíli různit, jelikož právě došlo k jeho předefinování. Tomu se budeme více věnovat až v kapitole o legislativě. Vzhledem k tomu, že v názvu obsahuje slovo násilí, je často mylně předpokládáno, že během něj musí být použito hrubé fyzické násilí a oběť musí říct výslovné a hlasité „Ne.“ a fyzicky se bránit, aby to bylo opravdu

³⁸ Rape Crisis: What is Sexual Abuse?

bráno jako znásilnění. Oběť ale naopak často zamrzne, snaží se ze strachu z pachatele neodporovat, ale může dávat nesouhlas najevo i neverbálně - odtahováním se, pláčem, kroucením hlavou, nebo nejistotou a neúplným souhlasem - „nevím,” „třeba někdy jindy,” „asi ne,” nebo mlčením. Také může být k souhlasu donucena.³⁹

K sexuálnímu chování by ideálně nemělo dojít, pokud všechny osoby zúčastněné nesouhlasí s tím, co bude následovat. Zúčastnění se mohou rozhodnout i během aktu, že už nechce dál pokračovat či nesouhlasit s nějakou konkrétní praktikou.

Sexuální zneužívání dětí

Sexuální zneužívání dětí (child sexual abuse - CSA) se pokládá za jednu z nejtěžších forem sexualizovaného násilí s těžkými, ale často skrytými následky. Jelikož je páčáno na dětech, je hodnoceno mnohem přísněji.

Sexuální zneužívání dětí zapadá do syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (child abuse and neglect - CAN) a zdravotnickou radou Evropy je chápáno jako

„nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče nebo se s dítětem dostal do nějakého styku. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba.”⁴⁰

³⁹ Drábek, Marek F.: Základní kurz prevence zneužívání v církvi pro pracovníky s dětmi a mládeží.

⁴⁰ Dydňanská, str. 10-11.

Může jít jak o jednotný incident, tak o dlouhodobé zneužívání, které může trvat i řadu let. Zneužívání se dělí také na *bezdotykovou* a *dotykovou* formu.

Do *bezdotykové* formy řadíme například: voayerství - sledování svlékajících se či nahých dětí, utajeně či nuceně, exhibicionismus před dítětem, expozice pornografií, expozice dítěte přihlížením pohlavnímu styku, masturbaci či jiné manipulaci s genitáliemi, verbální zneužívání - telefonáty, sms, či konverzace se sexuálním podtextem, sexuální návrhy či nabídky peněz nebo jiných služeb za pohlavní styk.⁴¹

Do *dotykové* formy pak zařazujeme: nucení dítěte k masturbaci či jiné manipulaci s genitáliemi pachatele, osahávání, ohmatávání erotogenních zón či genitálii dítěte, orální sexuální aktivity - líbání dítěte s proniknutím jazyka, olizování či dráždění genitálií dítěte či naopak nucení dítěte k orálnímu uspokojování pachatele, intrafemurální styk - mezi stehna dítěte (bez penetrace), vynucený pohlavní styk - znásilnění (s penetrací).

U sexuálního zneužívání dětí je třeba znovu připomenout, že pachatelé jsou často lidé z blízkého okolí oběti - učitelé, vychovatelé, ale i příbuzní - prarodiče, sourozenci rodičů, ale i samotní rodiče či sourozenci. Sexuální zneužití blízkým příbuzným je nazýváno *incest*. Z velké většiny jsou pachateli muži.

Stejně jako u ostatních forem sexuálního násilí, je i sexuální zneužívání dětí motivováno mocí. Dítě může být na pachateli existenčně, finančně či jinak závislé. Může k pachateli vzhlížet jako k autoritě. Pachatel si v oběti může vylívat svou agresi, své vlastní nevyřešené zneužití, svou dlouhodobou sexuální frustraci, může si mentálně lépe rozumět s dětmi.⁴² Jak děti, tak

⁴¹ Vaničková, str. 4.; Ježková - Machková.

⁴² Drábek, Marek F.: Základní kurz prevence zneužívání v církvi pro pracovníky s dětmi a mládeží.

pachatelé mohou být ze všech typů socioekonomických tříd, ras, orientací, zaměstnání..

Sexuální zneužívání se může týkat dětí každého věku. O to náročnější jsou případy sexuálního zneužívání na dětech, které neumí ani mluvit či jinak tyto zážitky vyjádřit.⁴³ Dítě mladší či starší také nemusí chápat situaci nebo může mít pocit, že tato intimní blízkost nahrazuje blízkost emocionální. Může se také cítit něčím speciální, při dlouhodobém zneužívání může vnímat i fyzickou touhu či samo akt iniciovat. Nebo naopak vnímat akt jako něco, co si zaslouží jako trest. Děti si z těchto důvodů často myslí, že je zneužívání jejich chyba.⁴⁴ Pachatelé jim tento názor někdy i sami vnucují. Vina je však v každém případě na pachateli.⁴⁵ Na řadu případů je také náročné přijít, jelikož pachatelé děti přesvědčují k tajnosti, manipulují jimi nebo jim vyhrožují a vydírají je.

Na každém dítěti nechá zneužívání své následky, krátkodobé, dlouhodobé, skryté i odhalené, psychické, často i fyzické,.. jsou celkově velmi špatné pro jejich psychosociální a sexuální vývoj.⁴⁶

Sexuální zneužívání má mnoho forem, dvě které si ještě zmíníme jsou *komerční sexuální zneužívání* a *grooming*.

Dle ministerstva práce a sociálních věcí je *komerční sexuální zneužívání* definováno jako:

*„...použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze
nebo za odměnu v naturáliích mezi dítětem,*

⁴³ Ježková, Z. - Machková, A.

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ Tamtéž

zákazníkem, prostředníkem nebo agentem a jinými, kdy vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely“.⁴⁷

Patří do něj například dětská prostituce, obchodování s dětmi či dětská pornografie.

Groomingem se označuje dlouhodobé manipulativní chování, kterým si pachatel získává postupný přístup k oběti a její důvěru s cílem aby oběť sama souhlasila se zneužíváním. Často vyhledávají pozice, kde mají přístup k nezletilým dětem (učitel, vychovatel, vedoucí kroužku,..) a snaží se je oddělit od lidí, kteří se je snaží chránit. Snaží se v nich vzbudit pocit výjimečnosti a důvěry skrze dary, sdílení tajemství. Pachateli se pak podaří přesvědčit oběť, aby i jejich vztah byl tajemstvím. Fyzický kontakt postupně nenápadně eskalují od objetí, lechtání, přes masáže až k líbání a sexuálnímu kontaktu. Snaží se toto chování vyvíjet tak postupně, aby působilo jako přirozené.⁴⁸

Díky vývoji technologií existuje i podkategorie *on-line/kybergrooming* (*on-line/cybergrooming*). Při kybergroomingu se pachatel seznámí a snaží skamarádit s obětí skrze internet. Pachatel dává oběti dary či věci, které oběť potřebuje za protislužbu intimních fotografií či sextingu. Zároveň se snaží nastřádat od oběti co nejvíce informací, kterými oběť může později vydírat. V některých případech se pachatel vydává za vrstevníka oběti (*catfishing*), aby jednodušeji oběť přesvědčil k osobnímu setkání. Příklady kybergroomingu můžeme vidět například v dokumentu *V síti*.

Grooming je sice termín využívaný převážně v kontextu s dětmi, ale ohrožení jím mohou být také mladiství, mladí dospělý či zvláště zranitelní

⁴⁷ Ministerstvo práce a sociálních věcí.

⁴⁸ Drábek, Marek F.: Základní kurz prevence zneužívání v církvi pro pracovníky s dětmi a mládeží.

dospělí. Souvisí většinou se sexuálním či finančním vykořisťováním či s vykořisťováním lidí, kteří jsou závislí na péči druhé osoby.

Dlouhodobé sexualizované násilí

Dlouhodobé sexualizované násilí je opět typ násilí, který není nijak věkově podmíněný. Zařazujeme do něj některé typy již zmíněného sexuálního zneužívání dětí, sexualizované domácí násilí, sexuální vykořisťování či sexualizované násilí na zvláště zranitelných dospělých. Přestože nazýváme tento druh dlouhodobým, i kdyby jakýkoliv z níže zmíněných projevů nastal „pouze“ jednou, není to v pořádku. Naopak je často pravděpodobnost, že se dříve či později postupně přidají i další projevy. Pachatelem je většinou partner, pečující či jiná osoba blízká.⁴⁹

Sexualizované domácí násilí

Domácí násilí má mnoho podob, jednou z nich je i to sexualizované. Bohužel je často oprádkáno mýty. Jedním z nich je, že v partnerském vztahu či manželství nemůže dojít k sexuálnímu obtěžování či napadení. Pohlavní styk se přeci v manželství nazývá „manželskou povinností“, bez sexu přeci není manželství či jiná forma vztahu naplněna. Vstupem do manželství či partnerství ale nikdo nemá ztrácet svou vůli, nemá se stát majetkem. Stále platí pravidlo souhlasu, bez kterého je jakákoliv aktivita brána za sexuální napadení. Pachatel může zároveň zneužívat oběti tím, že ji omezí přístup k financím, jídlu, dětem či jiným jejím potřebám, takže je na pachateli závislá a je donucena mu vyhovět.⁵⁰

Mezi projevy sexualizovaného domácího násilí patří například: neopodstatněné obviňování z podvodu, přehnaná žárlivost na přátelské,

⁴⁹ United Nations : What Is Domestic Abuse?

⁵⁰ Tamtéž

rodinné či jiné vztahy, snaží se určovat, co oběť nosí za oblečení, urážení oběti urážkami se sexuálním podtextem, nerespektování pocitů oběti ohledně pohlavního styku, vynucování si pohlavního styku při nemoci, únavě, po zbití oběti či proti její vůli, nucení oběti do pohlavního styku s třetí osobou, zneužívání fyzické síly během pohlavního styku, během pohlavního styku bití cizími tělesy během pohlavního styku nebo stalking.⁵¹ Jedním z projevů může být ale také sexuální vykořisťování.

Sexuální vykořisťování

Podle organizace WHO je sexuální vykořisťování součástí sexuálního vykořisťování a zneužívání (Sexual Exploitation and Abuse - SEA). Jedná se o pokus či dovršené zneužití něčí zranitelnosti, síly či důvěry pro účely se sexuálním podtextem, jako například: peněžní, sociální či politický profit.⁵² Patří do něj například obchod s lidmi, nucená prostituce či nucené natáčení pornografie.

Sexualizované násilí na zvláště zranitelných dospělých.

Sexualizované násilí na zvláště zranitelných dospělých je taktéž velice citlivé téma, které by si zasloužilo více pozornosti. Zvláště zranitelným dospělým se totiž rozumí

„...osoba starší 18 let, která z důvodu postižení, věku, nemoci, kontextu, v němž se nachází, nebo následkem sociální či jiné nerovnosti je či může být neschopná bránit se proti možnému zneužití či jiné újmě.“⁵³

⁵¹ United Nations: What Is Domestic Abuse?

⁵² World Health Organization: Sexual Exploitation and Abuse.

⁵³ Nadace OSF, str. 11.

Zvláště zranitelným dospělým tedy mohou být senioři, lidé s postižením, či jiní lidé závisící na péči druhé osoby, ale také lidé spadající do jakékoliv menšiny - např. Rasové, náboženské či LGBT+ komunity, lidé poskytující sexuální služby, mohou jimi být ale také lidé ve špatné socio-ekonomické situaci jako například lidé bez domova aj.⁵⁴

Tito lidé jsou často znevýhodněni už jen předsudky a v případě, že byli napadeni, je třeba přihlížet k jejich typu zranitelnosti a faktorům, které to s sebou může přinášet.

2.2. Následky sexualizovaného násilí

Vražda duše, i tak se někdy popisuje znásilnění či sexuální zneužívání dětí. Hodnotí se tak jako druhé nejhrůznější činy po vraždě člověka. Následky mohou být velkého rozsahu po všech formách sexualizovaného násilí. Dělíme je do několika kategorií - *fyzické, psychické, sociální a fatální*.⁵⁵

2.2.1. Fyzické následky

Na první pohled by se mohlo zdát, že fyzické následky mohou nastat pouze v případě, kdy bylo na oběti použito fyzické násilí. Fyzických následků může být ale několik typů.

Mohou mezi nimi být právě následky fyzického násilí jako modřiny, škrábance či jiné rány způsobené fyzickým násilím, ale také genitální podráždění, vaginální krvácení, vaginální infekce a infekce močových cest, problémy s pánevním dnem, bolesti v podbříšku a bolesti při sexuální styku. z dlouhodobého hlediska tak mohou nastat problémy s otěhotněním a narušením zdravého sexuálního života.

⁵⁴ Smith, Karen Ingala. In: Kobová-Kutálková, str. 119- 125.

⁵⁵ Chomová, Z. In: Kobová- Kutálková, str. 25-27.

Oběti mohou ale také mít dlouhodobé psychosomatické problémy s migrénami, chronickými bolestmi a příjmem potravy - ať už s nechutenstvím ústícím do mentální anorexie či bulimie, tak naopak s excesivním přejídáním. Mohou u nich také nastat problémy s přijetím vlastního těla a či tzv. Tělesná paměť (body memory), která při určitých typech dotyků (na intimních i neintimních místech), vyvolává traumatickou vzpomínku z prožitku sexualizovaného násilí. To může vést i k tomu, že nesnese jakýkoliv dotek druhé osoby.⁵⁶

V případech, kdy během sexuálního útoku není použita vhodná antikoncepce, může dojít také k nakažení krátkodobými i dlouhodobými pohlavními nemocemi, které pak mohou vést k dalším gynekologickým obtížím, které mohou výrazně snížit kvalitu života oběti.⁵⁷

Posledním fyzickým následkem, který zmíníme je také nechtěné těhotenství. Největším problémem je obzvlášť pro ženy ze zemí, kde je potrat nelegální⁵⁸ nebo ženy ze silně náboženských komunit. V těchto zemích a komunitách jsou také často omezovány či zakazovány různé druhy antikoncepce (včetně postkoitální antikoncepce tzv. „pilulky po“, která může zabránit otěhotnění).⁵⁹ Ženy jsou pak často svým okolím nuceny k tomu, aby dítě donosily a braly ho jako dar.⁶⁰ Jejich druhou možností je absolvovat nelegální potrat či cestovat na potrat do cizí země. Při těchto procesech může být velmi ohroženo jejich zdraví i život, jelikož nelegální potraty jsou často

⁵⁶ Chomová, Z. In: Kobová-Kutálková, str. 25-27.

⁵⁷ Tamtéž

⁵⁸ Tamtéž

⁵⁹ Tamtéž

⁶⁰ Tamtéž

praktikovány lidmi bez požadovaného vzdělání.⁶¹ Stejně tak ale musíme mít na paměti, že i legální potrat je velice invazivní procedura, která může dlouhodobě fyzicky a psychicky ovlivnit oběť a snížit její šance na otěhotnění. Je tedy důležité, aby oběť sama měla kontrolu nad rozhodnutím, zda těhotenství ukončí či nikoliv, a to rozhodnutí bylo respektováno. Jinak může být ještě více traumatizována.

2.2.2. Psychické následky

Psychické a emocionální následky se propisují jak do fyzických, sociálních tak i fatálních následků a mohou být často hůře odhalitelné. Jejich závažnost záleží na okolnostech sexuálního násilí - kdy, kde a kým bylo pácháno, co se dělo poté, jaké je zázemí oběti a jak reagovalo okolí. Dělí se na bezprostřední a dlouhodobé.

Bezprostřední se projevují bezprostředně po zážitku až do několika měsíců od něj. Projevují se příznaky akutní traumatické reakce - šokem, strachem, úzkostmi, vztekem, pocitem viny a pošpinění, ztráty kontroly, otupění. Časté jsou také flashbaky - opakované přehrávání částí nebo celého zážitku a s tím spojená ztráta pozornosti a disociace.

Z těchto bezprostředních projevů se mohou vyvinout dlouhodobé chronické projevy. Mezi ty patří deprese, úzkostlivé poruchy, posttraumatická stresová porucha (post-traumatic stress disorder - PTSD), odcizení a uzavření, odmítání a strach z dotyků a sexuální intimity, ale také naopak větší náchylnost k promiskuitě, alkoholu, drogám či jiným závislostem. Může se ale objevit i sebepoškozování a pokusy o sebevraždu.⁶²

⁶¹ Chomová, Z. In: Kobová - Kutálková, str. 25-27.

⁶² Tamtéž

2.2.3. Sociální následky

Sociální následky navazují na fyzické i psychické následky. Může se projevit výraznou změnou chování, hlavně silně sebe-destruktivním chováním. Ať už sebepoškozováním, poruchami příjmu potravy, vyhledáváním nechráněného pohlavního styku, zneužívání drog, směnou pohlavního styku za peníze, jídlo či drogy a dalšími. Může to vést k výběru rizikových partnerů a skupin, se kterými se stýká a je náchylnější k tomu se znovu stát obětí, jak sexuálního násilí tak jiného typu zneužívání.

Vzhledem k nízké pozornosti a změně v chování může dojít k problémům ve škole či práci a oběť se tak může dostat i do finančních problémů. Dochází ale také ke zhoršení vztahů s přáteli, rodinou a partnerem. Oběť se od nich sama snaží odříznout nebo ji naopak oni opouští v důsledku její změny chování.⁶³

Pokud se sexuální násilí odehrálo v rámci nějakého kolektivu či komunity (rodina, pracovní kolektiv, církevní sbor, škola, zájmový kroužek, obec...), může značně narušit její běžný chod a postavení oběti v rámci tohoto kolektivu či komunity.⁶⁴

2.2.4. Fatální následky

Fatální následky jsou nejtěžší formou následků sexualizovaného násilí. Jedná se o následky, kvůli kterým oběť zemře nebo se její život změní do takové míry, že není znovu schopna zařazení do běžného chodu života.

Zařazuje se mezi ně smrt při znásilnění nebo na jeho následky, nenávratné postižení důsledky znásilnění, smrt na AIDS přenesený pachatelem, sebevražda oběti, ale i smrt následky nelegálního potratu, smrt komplikacemi

⁶³ Chomová, Z. In: Kobová - Kutálková, str. 25-27.

⁶⁴ Drábek, Marek F.: Základní kurz prevence zneužívání v církvi pro pracovníky s dětmi a mládeží.

těhotenství ze znásilnění, zabití novorozeněte počatého ze znásilnění nebo vražda oběti ze cti.⁶⁵

Čestné fyzické a psychické následky mohou také vést k častým návštěvám u lékaře, terapiím a pracovním neschopnostem, které mohou vést ke ztrátě zaměstnání a dlouhodobé nezaměstnanosti.

2.3. Sexualizované násilí v české legislativě

V této části si v krátkosti představíme, jak je a bude sexualizované násilí chápáno českým právem, jak je jím také chápána oběť, její právo na ochranu, informace a pomoc, ve kterém případě je braná jako bezbranná. Poukážeme ale i na zákony, které jsou důležité pro osoby pracujícími s oběťmi sexualizovaného násilí.

2.3.1. Trestné činy obsahující sexualizované násilí

České právo rozeznává některé formy sexualizovaného násilí v *Trestných činech proti důstojnosti v sexuální oblasti*, ty jsou obsaženy v zákoně č. 40/2009 Sb. - *Trestním zákoníku*.

Patří mezi ně:

§185 - *Znásilnění*⁶⁶ - jsou rozeznávány dva typy znásilnění - donucení k pohlavnímu styku pod pohrůžkou násilí nebo těžké újmy či zneužití bezbrannosti druhého člověka.⁶⁷

§186 - *Sexuální nátlak* - sexuální nátlak je dělen také na dva druhy. V prvním jsou prostředky také násilí, pohrůžka násilí či zneužití bezbrannosti. Jedná se

⁶⁵ Vražda oběti členem její rodiny či komunity, která podle nich měla poškodit jméno této rodiny či komunity, tím, že byla znásilněna.

⁶⁶ do ledna 2025

⁶⁷ Kalibová, K.-Houžvová, M. In: Kobová - Kutálková, str. 36-38.

ale, narozdíl od znásilnění, o formy bezkontaktní, bez penetrace. Například nucení oběti k obnažování, pohlavnímu sebeukájení či podobnému chování. V druhém druhu jsou prostředky pachatele zneužití svého postavení, důvěryhodnosti a vlivu vůči oběti či závislosti oběti na pachateli, k tomu, aby oběť přiměl ke kontaktním i bezkontaktním formám sexuálního jednání.⁶⁸

§187 - *Pohlavní zneužití* - jde o jakékoliv sexuální aktivity s dítětem mladším patnácti let, ať už je iniciativou dítěte či dospělé osoby.⁶⁹

§188 - *Soulož mezi příbuznými*

§189 - *Kuplířství* - v tomto případě je pachatelem ten, který přiměje jinou osobu k provozování prostituce a nebo má prospěch z prostituce provozované někým jiným.⁷⁰

§190 - *Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí* - prostituce provozována blízko místa určeného pro pobyt či návštěvu dětí.⁷¹

§191 - *Šíření pornografie*

§192 - *Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií*

§193 - *Zneužití dítěte k výrobě pornografie*

Uvádí se ještě další paragrafy *Trestního zákoníku*, které nejsou součástí Trestných činů proti důstojnosti v sexuální oblasti, sexuální násilí v nich ale může být obsaženo:⁷²

⁶⁸ Kalibová, K.-Houžvová, M. In: Kobová - Kutálková, str. 36-38.

⁶⁹ Bartoň, D. In: Lisziewski-Matuszewski, str. 82.

⁷⁰ Trestní zákoník, část druhá, hlava III.

⁷¹ Bartoň, D. In: Lisziewski-Matuszewski, str. 83.

⁷² Kalibová, K.-Houžvová, M. In: Kobová - Kutálková, str. 36.; Bartoň, D. In: Lisziewski-Matuszewski, str. 83.

§168 - *Obchodování s lidmi*

§198 - *Týrání svěřené osoby* - Psychické či verbální týrání dítěte, které může mít sexuální podtext.

§201 - *Ohrožování výchovy dítěte* - obsahuje svádění dítěte k nemravnému životu a vystavování dítěte vlastnímu sexuálnímu životu⁷³

§202 - *Svádění (dítěte) k pohlavnímu styku*

Sexuální obtěžování můžeme najít ještě také v základních pojmech *Antidiskriminačního zákona* č. 198/2009 Sb.:⁷⁴

§4 - (1) Obtěžováním se rozumí nežádoucí chování související s důvody uvedenými v § 2 odst. 3⁷⁵

a) jehož záměrem nebo důsledkem je snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí, nebo

b) které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí ovlivňující výkon práv a povinností vyplývajících z právních vztahů.

(2) Sexuálním obtěžováním se rozumí chování podle odstavce 1, které má sexuální povahu.⁷⁶

⁷³ Bartoň, D. In: Lisziewski-Matuszewski, str. 83.

⁷⁴ Kolářová, K. - Pavlík, P. - Smetáčková, I., str. 10.

⁷⁵ Popisující přímou diskriminaci.

⁷⁶ Antidiskriminační zákon, Část první, Hlava I., §4.

V tomto výčtu jsou vyjmenovány současné trestné činy trestního práva. Od ledna 2025 vejde v platnost novela *Trestního zákoníku* - redefinice §185 - *Znásilnění* a §186 *Sexuální nátlak* a bude vytvořen nový paragraf o trestném činu - §185a *Sexuální útok*. Upraví se také chápání pojmu bezbrannosti v novém paragrafu §119a *Spáchání trestného činu zneužitím bezbrannosti* a rozšíří se §39, které nově umožňuje oběti právo „být vyslyšena“.⁷⁷

Pro správné chápání dalších odstavců si nejprve představíme novu verzi pojmu bezbrannost obsaženou v §39. Pachatel zneužívá bezbrannost, pokud využije toho, že *jiná osoba není schopna utvářet nebo projevit svou vůli nebo je její schopnost utvářet nebo projevit vůli značně snížena*.⁷⁸ Bezbrannost může být dána situačními okolnostmi, zdravotním stavem, nízkým či vysokým věkem nebo jím obdobnými faktory. Patří mezi ně například - bezvědomí, spánek, vliv omamných látek, nemoci, zdravotního postižení, duševní poruchy, (nově) silného ochromujícího stresu, překvapení aj. Za bezbranného se nově bere také dítě mladší dvanácti let. Jakákoliv osoba vykazující tyto znaky je tedy zároveň neschopna udělit souhlas k sexuálnímu chování. Za trestné se považuje, pokud pachatel oběť do stavu bezbrannosti uvede lstí či jiným způsobem (cílené opíjení či podávání omamných látek oběti bez jejího vědomí..aj.). Tato změna se pak odráží i v nových a nově upravených paragrafech §185 - *Znásilnění*, §185a - *Sexuální útok*, §186 - *Sexuální nátlak* a §187 - *Pohlavní zneužití*.

Redefinice zákona o trestném činu §185 *znásilnění* se má přiblížit novějším pohledům odborné veřejnosti a chápání znásilnění jiných zemí EU s cílem postihování širšího spektra aktů sexuálního násilí. Původní definice znásilnění čelila velké kritice odborníků, podle petice za redefinici znásilnění

⁷⁷ Poslanecká sněmovna parlamentu české republiky, str. 1-4.

⁷⁸ Tamtéž, str. 1.

nezahrnovala až 70% případů.⁷⁹ Mohla také vést k retraumatizaci obětí při průběhu vyšetřování. Proto nová definice změnila podstatu znásilnění z *vynuceného pohlavního styku* na *nekonsensuální pohlavní styk* - koncept *ne, znamená ne*.⁸⁰ Nesouhlas se sexuální aktivitou může být verbální i neverbální (pláč, schoulení se do klubíčka, zamrznutí, odstrkování), ale musí být vždy znát. Znásilnění je tedy sexuální akt, ke kterému byl vyjádřen nesouhlas (nikoliv absence souhlasu!) nebo je oběť ve stavu bezbrannosti, kdy nesouhlas vyjádřit nemůže. Jakékoliv sexuální chování zahrnující dítě mladší dvanácti let je automaticky bráno jako znásilnění, známé také jako znásilnění z podstaty. Zákon o trestném činu §187 *Pohlavní zneužívání* se tedy nově vztahuje pouze na děti mezi dvanáctým a patnáctým rokem věku. K další změně chápání znásilnění došlo díky případu proti ex-poslanci Dominiku Ferimu. V červnu letošního roku, Ústavní soud uznal stížnost a znovu otevřel případ jedné z žen, na které měl Feri páchat sexuální násilí. Konkrétně sundání prezervativu během pohlavního styku bez souhlasu druhé osoby, tzv. *stealthing*. Byla tak, Ústavním soudem, rozeznána nová kategorie znásilnění. Ústavní soud své rozhodnutí odůvodnil slovy:

„Při posouzení toho, zda jsou pohlavní styky s kondomem a bez něj podstatně odlišné, je podle Ústavního soudu nutné především zohlednit běžný účel užívání tohoto prostředku. Ať je jím zabránění

⁷⁹ Konsent: *chybná definice znásilnění nepokrývá cca 70% případů.*

⁸⁰ V zemích EU existuje ještě koncept *ano, znamená ano*. Ten má posunout lidská práva ještě o krok dále. Kritizuje koncept *ne, znamená ne*, jelikož oběť stále musí dokazovat, že řekla nebo dala najevo nesouhlas. Mnohem jednodušeji se, dle nich, dokazuje souhlas a právo pak nemusí složitě definovat, jak nesouhlas vypadá. Cokoliv, co není jasný souhlas (verbální či neverbální) je tedy považováno za znásilnění. Dává důraz na to, aby aktéři věděli, že dobrovolně souhlasili s tím, co chtějí praktikovat a jejich chování stálo na jasnosti nikoliv na nejasnosti. (European Women's Lobby)

těhotenství nebo ochrana před pohlavně přenosnými chorobami, je jeho použití součástí sexuální autonomie jednotlivce a ochrany kvality jeho života v oblastech chráněných ústavním pořádkem... Nelze se přitom spokojit s argumentem, že nenastane-li žádný z nechtěných negativních následků, je ochraně těchto hodnot učiněno za dost. Snaha o jejich prevenci totiž může stát v samotném základu souhlasu partnera se sexuální praktikou. S atributem bezpečnosti, jakožto potenciálně klíčovým prvkem pohlavního života, pak úzce souvisí i významný posun v aspektu jeho prožívání. Jinak řečeno, je-li pohlavní život jednotlivců v dnešním světě spojen primárně s prožíváním příjemných pocitů a naplňováním mezilidských vztahů ..., může mít vnucení potenciálně riskantní aktivity, jejíž vyloučení bylo podmínkou pohlavního styku, zásadní vliv na psychické prožívání celé události (včetně pocitu fyzického ohrožení), a tím zasahovat do duševní integrity dotčené osoby. Již z uvedených důvodů je podle Ústavního soudu nutné vycházet ze zásady, že vynucený pohlavní styk bez použití kondomu představuje oproti konsenzuálnímu styku s použitím kondomu samostatnou a odlišnou kategorii pohlavního styku, relevantní pro interpretaci § 185 trestního zákoníku.”⁸¹

Narozdíl od již zmíněných novel, tento nálezn platí nejen od června letošního roku, ale i retrospektivně. Je však až od června nově rozeznáván.

⁸¹ Nález Ústavního soudu II. ÚS 527/23, str. 30- 31.

Dále pro jasnější rozlišování a definici jednotlivých forem sexualizovaného násilí, na které se zákony vztahují, byl ustanoven nový zákon §185a *Sexuální útok*. Znásilnění obsahuje všechny penetrační formy sexualizovaného násilí - soulož, anální, orální sex a tomu podobné. Sexuální útok oproti tomu je brán jako soubor méně závažných forem sexualizovaného násilí praktikované nepenetračním způsobem - osahávání a tření genitálií, prsou, sání bradavek,..aj. Jedná se o praktiky, kdy pachatel může vykonávat sám aktivně na oběti nebo donutí oběť, aby je prováděla na něm.

§186 *Sexuální nátlak* se nyní tedy výrazně liší hlavně působením pachatele na oběť. Zatímco u §185 Znásilnění a §185a Sexuálního útoku musí jít přes nesouhlas oběti, u nátlaku se oběť podvolí v důsledku úmyslného zneužití závislosti, postavení, či (nově) tísně oběti pachatelem. V tomto případě může jít o formy penetrační i nepenetrační, kontaktní i bezkontaktní.

České právo spadá pod mezinárodní a evropské právo, takže by se mělo řídit úmluvami, doporučeními a směrnicemi OSN, Rady Evropy a Evropské Unie a dle nich upravovat své vnitrostátní zákony. Díky tomu se Česko značně, v problematice, posunulo, ale stále má prostor pro další vývoj.

2.3.2. Oběť a její práva

Český právní řád má dva termíny, kterými popisují osobu, která byla vystavena sexuálnímu násilí. Je jím *oběť*, dle zákona o obětech trestných činů a *poškozený* dle trestního řádu. Obětí je chápána fyzická osoba, které bylo nebo mělo být ublíženo na zdraví, došla k majetkové či nemajetkové újmě nebo se na jejíž úkor se pachatel obohatil trestním činem. Mohou jí být i pozůstalý, v případě smrti oběti v důsledku činu. Poškozený pak vyjadřuje stranu trestního řízení, které bylo ublíženo na zdraví či došlo k její újmě či

obohacení pachatele na její úkor a může jí být fyzická i právnická osoba. Má také svá procesní práva.⁸²

Oběti trestných činů proti důstojnosti jsou také vždy rozeznávány jako *zvlášť zranitelné oběti*, jelikož jim bylo trestným činem zasahováno do jejich intimní sféry a je u nich tím pádem vysoké riziko sekundární viktimizace. Tento status je obětem dáván ihned na základě *presumpce zvláštní zranitelnosti oběti*. Zákon 45/2013 Sb. o obětech trestných činů ji definuje takto:

*„§ 3 ZOTČ: Každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba považovat za oběť, nevyjde-li najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti podle tohoto zákona. Na postavení oběti nemá vliv, pokud nebyl pachatel zjištěn nebo odsouzen.“*⁸³

Občas je *presumpce oběti* mylně interpretována jako vylučující *presumpci nevinny*⁸⁴ pachatele. Tyto dvě *presumpce* se ale nijak nepodmiňují a mohou být vyvráceny jedině pádnými důkazy. Může tedy nastat situace, kdy se sice neprokáže vina pachatele, ale dokud se důkazy nevyvrátí zároveň *presumpce oběti*, nemůže být oběť nařčena z falešného obvinění a je stále brána jako oběť.

Presumpce oběti se i v jiných než právem daných sférách, například v psychologii, medicíně, sociální práci a je doporučovaná pro všechny, kteří

⁸² Kalibová, K.-Houžvová, M. In: Kobová - Kutálková, str. 42.

⁸³ Policie České republiky.

⁸⁴ V Listině základních práv a svobod je uvedena jako: „Každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena.“

oběti nabízí nějakou formu podpory a pomoci.⁸⁵ Jak mají k oběti správně přistupovat je popsáno v dalším odstavci §3:

„Policie České republiky, orgány činné v trestním řízení a další orgány veřejné moci, subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, poskytovatelé zdravotních služeb, znalci, tlumočníci, obhájci a sdělovací prostředky mají povinnost respektovat osobnost a důstojnost oběti, přistupovat k oběti zdvořile a šetrně a podle možností jí vycházet vstříc. Vůči oběti postupují s přihlédnutím k jejímu věku, zdravotnímu stavu včetně psychického stavu, její rozumové vyspělosti a kulturní identitě tak, aby nedocházelo k prohlubování újmy způsobené oběti trestným činem nebo k druhotné újmě.”⁸⁶

Jako všechny oběti trestního činu mají také například: *právo na informace, právo na ochranu* (soukromí, před hrozícím nebezpečím, před druhotnou újmou), *právo na podporu a odbornou pomoc, právo na náhradu škody.*⁸⁷

Tato práva obětem umožňují nepotkat se s pachatelem (podezřelým ze páchaní trestného činu) během výslechu a soudního řízení, mít s sebou během výslechu *důvěrníka*, šetrné vedení výslechu s osobou k tomu zvlášť vyškolenou, jejíž pohlaví si může oběť vybrat.⁸⁸

Pokud by oběti hrozilo opakované nebezpečí ze strany pachatele, mohou být učiněna předběžná opatření, mezi které patří například: *zákaz styku s*

⁸⁵ Kalibová K. a kol., str.

⁸⁶ Zákon o obětech trestných činů, §3.

⁸⁷ Kalibová, K.-Houžvová, M. In: Kobová - Kutálková, str. 42-49.

⁸⁸ Tamtéž

*určitými osobami, zákaz vstupu a zdržování se ve společném obydlí s poškozeným a v jeho bezprostředním okolí či zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti, jejíž povaha umožňuje opakování nebo pokračování trestné činnosti.*⁸⁹

Právo na náhradu škody obsahuje - *škodu na fyzickém či psychickém zdraví, majetkovou a nemajetkovou újmu* (újma na důstojnosti, ztráta důvěry, sekundární viktimizace, ale v našem případě i například ztráta víry v Boha⁹⁰..), *ztráta výdělku, náklady spojené s léčbou*, v případě smrti, *náklady spojené s pohřbem.*⁹¹

Při výměru trestu se bude, díky novelizaci §39, od ledna také více přihlížet k výpovědi oběti o tom, jaký měl trestný čin vliv na její dosavadní život.⁹² Nazývá se právem oběti „*být vyslyšena*”.

U obětí sexuálního násilí bývá ale stálý častý problém s nahlašováním z důvodu studu, strachu a obav ze sekundární viktimizace, rizika msty, stigmatizace a následky, které s šetřením a soudním procesem mohou být spojeny.⁹³

Důležitým faktorem je také promlčecí lhůta. Ta, dle závažnosti skutku trvá 5-15 let. U nezletilých obětí se začíná až v den 18. Narozenin. Oběti se ale často se skutkem srovnávají celý život nebo ho popírají a trvá tak dlouho, než dostanou důvod, odvalu či podporu ho jít nahlásit. Promlčecí lhůta se

⁸⁹ Tamtéž, str. 46.

⁹⁰ Bartoň, D. In: Liszewski-Matuszewski, str. 84.

⁹¹ Kalibová, K.-Houžvová, M. In: Kobová - Kutálková, str. 48.

⁹² Poslanecká sněmovna České republiky.

⁹³ Tamtéž, str. 25.

prodlužuje v momentě, kdy pachatel, před jejím skončením, spáchá znovu stejný trestný čin (na stejné či jiné osobě).⁹⁴

2.3.3. Odpovědnost osob pomáhajících

Na závěr si ještě představíme zákony, které se týkají osob pomáhajících obětem, v našem případě farářů. Jde primárně o dva paragrafy trestního zákoníku §367 - *Nepřekažení trestného činu* a §368 - *Neoznámení trestného činu*.

§367 - *Nepřekažení trestného činu* je pro osobu pomáhající obzvlášť důležité znát. Týká se totiž situací, kdy se pomáhající osoba (nebo kdokoliv jiný) dozví, o plánu jiné osoby spáchat trestný čin §185 - *Znásilnění*, §187 - *Pohlavní zneužití*, §193 - *Zneužití dítěte k výrobě pornografie*, §198 - *Týrání svěřené osoby* a od ledna 2025 i §185a - *Sexuální útok*. Přestože často nenastává situace, kdy sám pachatel (nebo jiný důvěryhodný zdroj) se přiznal, že má v plánu spáchat trestný čin, stát se to může a je dobré být na takovéto situace připraven. Vyčíst potenciální trestný čin může totiž pomáhající osoba i z dlouhodobého pozorování oběti dlouhodobého sexualizovaného násilí, které se nelze považovat za ukončené.⁹⁵ Pomáhající osoba však není povinna čin hlásit, pokud by to pro ni, či její blízké, znamenalo riziko závažné újmy.⁹⁶ Jak pracovat s touto povinností, aby to zároveň narušovalo důvěru mezi obětí a osobou pomáhající, si představíme v kapitole o duchovní péči.

⁹⁴ Pachatel se dopustí např. trestného činu znásilnění na osobě A. Promlčecí lhůta je vyměřena na pět let. Ve čtvrtém roce se pachatel dopustí znásilnění na osobě B. Od té chvíle osobám A i B znovu začíná pětiletá promlčecí lhůta. Pokud pachatelovo jednání bylo opakované, mohou být i případy staré desítky let, stále nepromlčené. Všechny oběti by však musely podat trestní oznámení.

⁹⁵ Bartoň, D. In: Liszewski-Matuszewski, str. 85.

⁹⁶ Tamtéž

§368 - *Neoznámení trestného činu* se týká tzv. Oznamovací povinnosti. Ta se narázdíl od předchozího paragrafu netýká činu budoucího, ale již učiněného. Z námi představených paragrafů se týká pouze dvou §193 - *Zneužití dítěte k výrobě pornografie*, §198 - *Týrání svěřené osoby*. Nevztahuje se tak na většinu forem sexualizovaného násilí. Nevztahuje se také na informace vyřčené během zpovědi, čemuž se budeme věnovat v části o zpovědi v ČCE. Opět jsou oznamovací povinnosti zpovědi zproštěny ty osoby kterým by hrozilo riziko závažné újmy.

3. Postavení ČCE k sexualizovanému násilí

Českobratrská církev evangelická (dále jen ČCE) se jako instituce několikrát postavila proti sexualizovanému násilí. Ještě před nedávnou dobou panoval mylný předpoklad, že sexualizované násilí a především sexuální zneužívání dětí, je spíše záležitostí církve římskokatolické. Bylo to připisováno celibátu kněží a tím danou sexuální frustrací. Od té doby se ale posunuly výzkumy sexualizovaného násilí a změna jeho definice jako zneužití moci, ne sexuální touhy. Případ sexualizovaného násilí páchaného farářem Evangelické církve metodistické,⁹⁷ který byl ženat, potvrdil, že ani protestantské a jiné, ČCE podobné církve, nejsou před touto hrozbou ochráněny.

Podstatné je ale nejen přiznání si této hrozby, ale také nastavení řádných preventivních nástrojů a postupů pro případ, že by k sexualizovanému násilí v církvi došlo. Pro oběti, přeživší i veřejnost je také důležitý zaujatý postoj v případě, že tato situace nastane. V církevních prostředích byla častá tendence tyto případy bagatelizovat, shazovat oběť a existenci těchto případů skrývat a popírat.⁹⁸

ČCE už se věnuje tomuto tématu několik let a má ve svých řadách i odborníky na toto téma. Dělá určité kroky pro prevenci sexualizovaného násilí, ale má i postupy, pro případy, že by k němu došlo a je zároveň povolána k tomu, aby pomáhala obětem a přeživším sexualizovaného násilí. Tyto kroky si v této části představíme a zhodnotíme.

⁹⁷ Kubík, Jiří.

⁹⁸ Holocomb, J. - Tchividjian, B.

3.1. Rizikové oblasti ČCE

V ČCE můžeme, i přes silnou náklonnost k ekumeně, pozorovat určitou vyhraněnost proti všemu, co je římskokatolické. Na některých místech tedy ještě mohou zůstat přesvědčení, že v ČCE k sexualizovanému násilí nemůže dojít, jelikož nevyžaduje celibát farářů, ale ani celibát členů před manželským svazkem. Tím pádem všichni členové církve mohou vést svobodný zdravý sexuální život dle vlastního uvážení a neměli by mít potřebu zneužívat.

Může tak vzniknout falešný pocit bezpečí před touto hrozbou. Navíc, přestože sexuální frustrace může být jedním z faktorů vedoucích k sexualizovanému násilí, není rozhodně jediným a nikdy by neměla být jeho omluvou. Vždy je ještě přítomno zneužití moci či nesouhlas s aktem, které z něj dělají čin proti důstojnosti a kázni. Všechny tyto jevy se mohou projevit v ČCE stejně jako v jako v jiných církvích a uzavřených uskupeních. Sexualizované násilí hlavně zneužívání nezletilých, může být, proti očekávání, častěji přítomno v uskupeních se společnými životními hodnotami.⁹⁹ Rodinné a přátelské prostředí církve tedy rozhodně nevyklučuje riziko sexualizovaného násilí.

Kvalitativní ani kvantitativní výzkumy s touto tematikou v církvi ještě neproběhly. A vzhledem k tomu, že ještě donedávna nefungovala řádným způsobem evidence řízení pastýřských rad,¹⁰⁰ neexistují ani dlouhodobá data, ze kterých bychom mohli zjistit alespoň počet nahlášených případů, v rámci církve či jakékoli další statistiky.

⁹⁹ Drábek, Marek F.: Základní kurz prevence zneužívání v církvi pro pracovníky s dětmi a mládeží.

¹⁰⁰ Bartoň, Daniel - konzultace 22. 4. 2024.

Mezi rizikové faktory oběti patří často její věk. Nejohroženější jsou mladší ženy a dívky.¹⁰¹ Ty se v ČCE pohybují jak na biblických kroužcích, nedělních školách a mládežích. Mládežnické akce jako takové osobně beru za nejrizikovější, jelikož se zde mísí mládežníci cca od dvanácti do třiceti let, nejsou vždy stanovena přesná pravidla ohledně užívání alkoholu a vedoucí akce nejsou vždy dostatečně vzděláni, jak v této problematice, tak obecně ve vedení mládežnických akcí. Chybí jim občas i seznámení s etickým kodexem. Může pak být rizikem, že problémové chování nemusí rozpoznat, i když se děje přímo před nimi. Vzdělání všech farářů, pracovníků a mládežníků je proto velice stěžejní jak pro prevenci sexualizovanému násilí, rozpoznávání problémového chování a poskytnutí pomoci v případě jeho výskytu.

Pachateli mohou být nejen faráři, ale všichni pracovníci ČCE. Zde spatřuji za riziko tzv. kult faráře, jiného pracovníka či mládežníka. Sbor či jiné církevní společenství může mít větší problém s uvěřením oběti, protože jejich oblíbený farář či jiný pracovník, by přece tak hrůznou věc neudělal.

Je důležité, že se ČCE snaží tyto hrozby reflektovat a nastavit jak preventivní tak kárné a pomocné nástroje.

3.2. Prevence a osvěta sexualizovaného násilí v ČCE

Prevenci a osvětu této problematiky v ČCE můžeme rozdělit do tří proudů: prevence a osvěta zaměstnanců, funkcionářů a pracovníků církve, prevence řádových členů a veřejná prohlášení.

Rok 2021 byl pro ČCE, v tomto ohledu, přelomový. Navázala spolupráci se spolkem *Někdo Ti uvěří*, z. s., vytvořila speciální web na svých oficiálních stránkách s názvem *Prevence zneužívání a pomoc obětem*,¹⁰² v rámci kterého

¹⁰¹ Chomová, Z. In: Kobová-Kutálková, str. 22.

¹⁰² <https://e-cirkev.cz/kontakty/prevence-zneuzivani-a-pomoc-obetem/> [19. 6. 2024]

určila kontaktní osoby - synodního seniora *Pavla Pokorného* a náměstkyni synodního kurátora *Janu Šarounovou* a vytvořila speciální kontaktní e-mailovou adresu pomoc@e-cirkev.cz. Vypracovala také *Etický kodex ČCE pro organizaci pobytových akcí*.^{103,104} Církev od té doby také spustila vzdělávání svých zaměstnanců, mládežníků a jednotlivé sbory pořádají přednášky pro řadové členy, na které je zvána i veřejnost.

3.2.1. Webové stránky

Již zmiňované stránky jsou určeny hlavně pro osoby zasažené sexuálním zneužíváním. Kroky, které mohou podniknout a na koho se mohou obrátit, ať už přímo církvi, tak mimo ni. Jsou ale také zároveň prohlášením ČCE o nepřípustnosti těchto činů a o její snaze těmto činům v církvi zamezit a výzva veřejnosti k připomínce a doporučení k tomuto tématu. Na stránkách jsou také připojeny další materiály, jak videa a videokonference o prevenci zneužívání v církvi, tak relevantní publikace. Web by mohl být ale mírně aktualizován, jelikož některé projekty či weby již nejsou funkční. Mezi publikacemi mi také chybí čerstvá brožura *Sexuální zneužívání (nejen) v církvi (2023)*, kterou nechala zpracovat Ekumenická rada církví či brožura *Péče o oběti sexuálního zneužívání (2023)* od spolku Někdo Ti uvěří.. První z nich zaměstnanci církve však propagují a je od nich zdarma k dostání¹⁰⁵ či ke stažení na stránkách ERC.¹⁰⁶

¹⁰³ <https://ustredicce.e-cirkev.cz/res/archive/025/002564.pdf?seek=1637690221> [19. 6. 2024]

¹⁰⁴ 4. Zasedání 3. synodu ČCE: *Tisk č. 6B - Zpráva Ústřední církevní kanceláře*, str. 2.

¹⁰⁵ <https://eshop.e-cirkev.cz/produkt/sexualni-zneuzivani-nejen-v-cirkvi/> [19. 6. 2024]

¹⁰⁶ <https://www.ekumenickarada.cz/img-content/files/2023/SEXUÁLNÍ%20ZNEUŽÍVÁNÍŽÍVÁNÍ%20NEJEN%20V%20CÍRKVI%20%20-%20PREVENCE%20A%20ŘEŠENÍ%20WEB.pdf> [19. 6. 2024]

3.2.2. Etický kodex ČCE pro organizaci pobytových akcí

Na těchto webových stránkách jak etický kodex pro pobytové akce, tak etický kodex pro duchovní. *Etický kodex ČCE pro organizaci pobytových akcí* precizně popisuje postavení vedoucího (pracovníka či dobrovolníka ČCE) jako takového, vedoucího vůči účastníkům akce, ostatním pracovníkům, organizaci, rodičům dětí i vůči sobě. Dává důraz na to, co si má jako vedoucí uvědomovat, jak se má chovat a jakých aktivit se má zdržovat, aby se předešlo jakémoliv zneužití moci a trestní činnosti. Z bodů, které se týkají sexuálního chování můžeme vybrat například:

„... (Vedoucí sám o sobě): zdržuje se zejména - sexuálního nátlaku a nevhodných sexistických projevů,..”

„... (Vedoucí vůči účastníkům): Chová se přátelsky, navazuje s nimi jen přiměřené vztahy a ke všem má rovný přístup, ..je si vědom/a významu své autority při výchově a nezneužívá ji,.. uvědomuje si,

že sexualizované chování vedoucích vůči účastníkům akce je problematické vždy bez ohledu na věk účastníků, ..nikdy nenavazuje sexuální či milostné vztahy s nezletilými účastníky, a chová se tak, aby podobným chováním nenarušoval či neovlivňoval vztahovou dynamiku svěřené skupiny,..”

„... (Vedoucí vůči ostatním pracovníkům): ..vedoucí pracovníci nezneužívají moci, která z jejich nadřízeného postavení vyplývá,.. je pozorný/á vůči rizikovému chování jiných dospělých na akci, ..v případě zjištění,

že jiný z vedoucích jedná nezákonným či škodlivým způsobem, upozorní na to hlavního vedoucího akce.”

„...(Vedoucí vůči organizaci):.. bezodkladně činí odpovídající opatření v případě, že ze strany účastníka či jiné osoby došlo k protiprávnímu jednání, za účelem zabránit vzniku či rozšíření škodlivého následku protiprávního jednání vždy přivolá hlavního vedoucího..”¹⁰⁷

Etický kodex sice přímo nepopisuje sexuální obtěžování či jiné nevhodné sexuální chování vedoucích vůči ostatním pracovníkům, to ale můžeme chápat jako obsažené v sekcích o nezneužívání moci, dobrých vztazích či nezákonném a škodlivém jednání.

Pro vztahy mezi vedoucími a účastníky by bylo na místě také sepsat pravidla pro případy, kdy některé chování není slučitelné s funkcí, ale je přípustné mimo ni. Například zvolený člen *seniorátního odboru mládeže (dále jen SOM)* chce navázat vztah s účastnicí pravidelných akcí SOM. Aby mohl vztah navázat, musí tedy vztah nahlásit a složit svůj mandát. V případě takových pravidel by už ale byla potřeba osoba, která by tyto situace mohla posuzovat. Konkrétně SOMy mají svého faráře, ať už jako virilního člena či faráře pro mládež. Měly také patrony z řad *celocírkevního odboru mládeže (dále jen COM)*, na které se mohli obracet. Nyní je však nahrazuje vznikající nový projekt tzv. UCHO, který tuto funkci bude přebírat a sloužit jako nestranná opora pro daný SOM. Mimo to také zatím neoficiálně vznikla funkce kontaktní osoby v případě sexuálního zneužívání či podezření na něj. Tuto funkci zastává náměstek synodního seniora *Roman Mazur*. Ten také měl

¹⁰⁷ Českobratrská církev evangelická: *Etický kodex pro organizaci pobytových akcí*.

několik přednášek pro mládež, kde popisoval postupy v případě, že na sexualizované násilí v mládeži narazí.¹⁰⁸

Vzdělávání mládeže v sexuální výchově, prevence a nevhodnosti a nepřipustnosti některých vztahů zatím chybí. Za to proběhl první ročník vzdělávacího kurzu pro pracovníky s mládeží Pecka,¹⁰⁹ který by mohl tato témata v budoucnu zahrnout.

3.2.3. Etická pravidla pro duchovní

Oproti předešlému kodexu *Etická pravidla pro duchovní* jsou velmi stručná. Jejich celé znění vypadá takto:

„Církev mezi povinnosti kazatelů řadí na prvním místě, že „budou svou službou i svědectvím vlastního života zvěstovat a stvrzovat evangelium Ježíše Krista podle Písem, Bohu ke slávě a lidem ke spasení.“ (Řád pro kazatele, čl. 1)

Odkaz na normu evangelia jednoznačně zapovídá jakoukoli podobu manipulace a zneužití druhé osoby v kontextu pracovním i mimopracovním.”¹¹⁰

Ačkoliv text není nepravdivý, je velmi obecný a vágní. Může tak nechat dosti prostoru pro nejasnosti a vlastní výklad, který lze překroutit pro vlastní potřebu a hlavně může dojít k nepochopení problematiky. Kazatelé by problematiku však měli pochopit v rámci školení, kterých se jim dostává. Ta jsou zaměřena nejen na prevenci zneužívání dětí na pobytových akcích, ale také

¹⁰⁸ Mazur, Roman - konzultace 27. 6. 2024.

¹⁰⁹ <https://www.kurzpecka.cz/>

¹¹⁰ Českobratrská církev evangelická: *Prevence zneužívání a pomoc obětem.*

na možné zneužití moci plynoucí z jejich funkce.¹¹¹ Tyto kurzy jsou vedeny spolkem *Někdo Ti uvěří*, z. s., který se skládá z odborníků na zneužívání (nejen) v církvi. Tyto kurzy vyučují např. *ThLic. Marek František Drábek, DiS., O.Praem*, katolický kněz, který, mimo jiné, natáčí poučná videa o sexuálním zneužívání v církvi a rozhovory s lidmi, kteří ho zažili.¹¹² Také *Mgr. Martina Vintrová, JCD*, soudkyně kanonického práva pro Diecézní soud v Plzni, kde také na právnické fakultě Západočeské univerzity přednáší kanonické právo a dlouhodobě se věnuje problematice sexuálního zneužívání v církvi. Nakonec také *JUDr. Daniel Bartoň, LL.M., Ph.D.*, advokát a odborný asistent na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy (dále jen ETF), který několikrát obhajoval oběti sexuálně podmíněného násilí u soudu a dlouhodobě se této tematice věnuje a vyučuje o ní. S výše zmíněnými kolegy vede také víkendový kurz o sexuálním zneužívání (nejen) v církvi pro studenty ETF. Daniel Bartoň je také zároveň členem pastýřské komise a věnuje se změně církevních řádů ČCE, týkající se sexualizovaného násilí a zneužívání moci.

Kurzy vedené tímto spolkem by měli kazatele do problematiky řádně zasvětit, i tak chybí přesně definovaný a transparentní kodex i pro ně. Stejně tak by bylo důležité, aby tímto vzdělávání prošli nejen kazatelé, ale také členové staršovstva, kteří mají ve své agendě také pastorační službu, a ostatní pracovníci ČCE.

Celkově vnímám, že prevence se zaměřuje hlavně na sexuální zneužívání dětí a opomíjí jiné formy sexualizovaného násilí. K sexuálnímu zneužívání může dojít také nejen na pobytových akcích, ale i pravidelných setkáních (nedělní škola, biblický kroužek, setkání mládeže, aj.). Je tedy prostor alespoň

¹¹¹ Facebookové stránky Českobratrské církve evangelické.

¹¹² YouTube kanál Marek OPraem <https://youtube.com/@marekopaem?feature=shared>

pro vznik Etického kodexu ČCE pro pracovníky s dětmi a mládeží a Etického kodexu ČCE pro kazatele/duchovní (zde lze narazit i na problematiku spirituálního zneužívání).¹¹³ Jelikož ČCE má i vnitřní hierarchii svých zaměstnanců a pracovníků, je zde i riziko sexuálního obtěžování mezi nimi. Tuto problematiku, přesto, že je možné, že ji církve vnitřně reflektuje a vnímá, nemá nijak oficiálně zpracovanou. Mohl by tedy také vzniknout směrnice o sexuálním obtěžování, nejen směrem od kazatele k jiným pracovníkům a dospělým řadovým členům, ale i mezi pracovníky a řadovými členy a mezi pracovníky samotnými. To, že tato směrnice zatím neexistuje však neznamená, že není způsob, jak ho, skrze církevní řády a orgány postihnout, v případě, že by nastalo.

3.2.4. Publikace

Kromě etických kodexů a vzdělávacích seminářů jsou důležité metodiky a publikace. Jelikož toto téma je velice rozsáhlé, často nelze obsáhnout vše pouze v jednodenních kurzech. Jsou potřeba také materiály, které téma rozvedou i s přihlédnutím na fungování naší církve. Ke kterým se mohou lidé vracet a podle kterých mohou aplikovat pravidla v jednotlivých sborech, mládežích či jiných celcích.

Může jít o metodiky, naučné knihy či menší brožurky. ČCE v této tematice zatím spolupracovala v roce 2009 s EDK na vydání publikace *Obchod s lidmi, sexuální vykořisťování žen a zneužívání dětí v česko-německém příhraničí*.¹¹⁴ Pro faráře vznikl také stručný návod, jak vést rozhovor s obětmi

¹¹³ Více problematice zneužití moci kazatele v ČCE se věnuje Eliška Roll ve své práci: *Prevence zneužití moci v profesi faráře Českobratrské církve evangelické*.

¹¹⁴ <https://www.digitalniknihovna.cz/cdk/view/uuid:a411cd60-8866-11e5-ac67-005056827e51?page=uuid:3f0fc280-9f47-11e5-b404-005056825209&source=mzk>

sexualizovaného násilí.¹¹⁵ Dále církev propaguje již zmíněnou brožuru o Sexuálním násilí (nejen) v církvi či sexuální výchovu pro nejmenší *Tak mě stvořil Bůh*.¹¹⁶

Sexuální výchova pro mládež či metodiky prevence a podrobné pomoci v případech sexualizovaného násilí zatím chybí.

3.3. Sexualizované násilí a pastýřská služba dle řádů ČCE

Církev sice spadá pod právní moc státu, má ale zároveň své vlastní řády, kterými nastavuje pravidla fungování církve a jejích stoupenců a zaměstnanců - tzv. Církevní zřízení a řády ČCE .

Jak jsme si již řekli, sexualizované násilí se může v církvi objevit jak mezi řádovými členy, tak mezi lidmi v nějaké funkci či zaměstnání a to v jakékoliv formě. V rámci církve může dojít především k sexuálnímu obtěžování (které může vést až sexuálnímu napadení), sexuálnímu zneužití dítěte a dlouhodobému sexualizovanému násilí. Ani ostatní formy ale nejsou vyloučeny.

Tyto řády jsou dosti obecné a nekonkrétní, co se týče jakýkoliv definic. Není tak přesně definováno, co se bere jako provinění ani proti řadům nebo kázni. Církevní řády jako takové zmiňují explicitně sexuální tematiku pouze jednou a to v Řádu pastýřské služby, článku 17. o promlčení.¹¹⁷ K tomu se vrátíme později.

V rámci těchto řádů můžeme i tak vyčíst několik věcí - kdo jsou funkcionáři a zaměstnanci církve, kteří by mohli zneužít svou moc a co jim proti tomu brání, co můžeme dělat, pokud dojde k sexualizovanému násilí v

¹¹⁵ Českobratrská církev evangelická - Někdo Ti uvěří.

¹¹⁶ https://eshop.cirkev.cz/knihy/tak-me-stvoril-buh_12273

¹¹⁷ Církevní zřízení a řády ČCE, Řád pastýřské služby, Čl. 17. Promlčení provinění ve věci kázně, 1.

rámci církve, kdo a jak může být poslán ke kázeňskému řízení, jaké jsou orgány, které mají na starosti kázeňská řízení a jaké jsou jejich procesy, jaká je doba promlčení a co faráře zavazuje k pomoci obětem.

3.3.1. Zaměstnanci a pracovníci církve

Církevní funkce třídíme do tří kategorií - zaměstnanci (včetně kazatelů), člověk s funkcí, který je oficiálně do funkce ustanoven či může být za svou práci ohodnocen (k jeho funkci vznikne smlouva či protokol s jeho podpisem a podepíše) a člověk, který dostane funkci ústní domluvou (jeho jméno by mělo zaznít v každoroční zprávě na výročním shromáždění, ale k jeho funkci neexistuje závazný dokument). Tato hierarchie nijak neovlivňuje jejich postih, v případě, že by se dopustili porušení pravidel církevních řádů a narušili by vztahy a život církve. Spíše může ovlivnit uvědomění si vlastní funkce. Zvláště se mohou posuzovat faráři, jáhnové, výpomocní kazatelé či jiní lidé, kteří mají pravomoc zvěstovat evangelium a přiblížit ho vlastními slovy a mohou vysluhovat svátosti (křest a večeře Páně). Ti mohou totiž svou moc zneužít i spirituálně a jsou na ně jakožto na duchovní kladeny vyšší požadavky a větší odpovědnost za jejich chování.¹¹⁸

ČCE má ale také vlastní hierarchii. Funguje demokraticky a tzv. „ze spodu“ od lidí. Nejmenší jednotkou je tedy *sbor* či *kazatelská stanice*, ty spadají do regionu, daným ČCE, který se nazývá *seniorát* a *seniorát* nakonec spadá pod správu *synodu* (*povšechného sboru*). Každý sbor má svého faráře (či jáhna, kterého administruje jiný farář), správní orgán presbyterů či starších, zvaný *staršovstvo*, který má předsedajícího, tzv. *kurátora*. Staršovstvo má pod dohledem další lidi s funkcí, kterými mohou být např. katechet, varhaník,

¹¹⁸ Roll, Eliška: *Prevence zneužití moci v profesi faráře Českobratrské církve evangelické*.

sbormistr, kazatel, předčítatel, vedoucí mládeže, vedoucí nedělní školy, pokladník, účetní a tomu podobné funkce.¹¹⁹

Seniorát dohlíží všechny sbory a kazatelské stanice konkrétního území a jejich chod. Má za správní orgán *seniorátní výbor*, který se skládá i z ordinovaných farářů i z laiků daného území. Předsedá mu *senior*. Seniorát může mít další vlastní funkce jako pokladníka, účetního či hospodáře, ale také může mít seniorátního faráře či seniorátního faráře pro mládež, aj. Také může mít vlastní odbory a komise.¹²⁰ Nejrozšířenějším je SOM, který tvoří akce a tábory pro mládež z celého seniorátu. Senioráty spadají pod *synod*, nejvyšší zákonodárné a řídicí shromáždění, které volí nejvyšší správní orgán ČCE - *synodní radu*. Povšechný sbor má ještě také celocírkevní poradní a jiné odbory, rady, komise a zaměstnance ústředí církevní kanceláře.¹²¹ Pokud to funkce ze své podstaty nevyžaduje, mohou ji zastupovat i nezletilí členové církve. Je důležité si uvědomit, že tyto všechny funkce s sebou nesou určitou zodpovědnost a moc, kterou jim o rukou svěřuje církev, Tím je za ně a za jejich chování zároveň zodpovědná. Proto všichni tito lidé mohou být předvoláni do procesu pastýřské služby, dopustí-li se porušení církevních řádů či se proviní ve věci kázně.¹²² Všichni tito pracovníci jsou také vyzýváni k tomu, aby šli ostatním příkladem.

Církevní řády nezakazují přímo jednotlivé činnosti, ale sexualizované násilí bychom mohli brát jako provinění proti některým zmíněným řádům. U kazatelů je to, kromě etického pravidla výše, také například kazatelský revers, ve kterém se kazatel zavazuje, že:

¹¹⁹ Církevní zřízení a řády, Řád o správě církve.

¹²⁰ Církevní zřízení a řády, Řád o správě církve.

¹²¹ Tamtéž

¹²² Církevní zřízení a řády, §14. Pastýřská služba a kázeň.

„...Budu se zdržovat činností, které nejsou v souladu s kazatelskou službou, nebo které by mne zdržovaly či rušily v plnění povinností s ní spojených.”

„Vystříhám se všeho, co by narušovalo společenství a řád ČCE.”¹²³

Sexualizované násilí na členech církve je totiž rozhodně činností, která není v souladu ani s evangeliem, ani s úřadem kazatele a od jejich úřadu ho také ruší a hlavně narušuje společenství a řád církve.

3.3.2. Pastýřská služba

Církev má vlastní orgány, které se zabývají kázní a problematikou jejího porušení a porušení církevních řádů. Soustředí se hlavně na narušení toho, *co zřejmě narušuje vztahy ve sborech a co je v životě, činnosti a vyznání církevních pracovníků porušené*¹²⁴ Činnost řešení těchto porušení se nazývá *pastýřská služba*. Tu mají v prvním kroku na starosti správní orgány, konkrétně *staršovstvo*, které řeší neshody mezi řadovými členy svého sboru za pomoci *pastýřské péče*.¹²⁵

Pokud ovšem pastýřská péče nefungovala nebo se porušení kázně týká zaměstnance ČCE, může být dán podnět *oblastní pastýřské radě*.¹²⁶ Ta vede disciplinární řízení, které se zde nazývá *řízením ve věci kázně*. Pastýřská rada má pomocí *důkazů* dojít k *rozhodnutí* o vinně či nevinně obžalovaného. Obžalovaný se zde nazývá *volaným ke kázni*. Pokud je shledán vinným, je mu uděleno *opatření ve věcech kázně*.

¹²³ Církevní zřízení a řády, Řád pro kazatele.

¹²⁴ Církevní zřízení a řády, Řád pastýřské služby.

¹²⁵ Tamtéž

¹²⁶ Tamtéž

Pastýřské rady se dělí na tři *oblastní* a jednu *celocírkevní*. Hlavním řešitelem řízení jsou rady oblastní, které svá řízení pouze nahlašují celocírkevní pastýřské radě. Ta řeší řízení až v případě odvolání nebo jiných výjimečných případech. Každá pastýřská rada musí mít alespoň jednoho člena s právním vzděláním. Pastýřské rady mají nařízenou mlčenlivost o probíhajícím i proběhlém řízení. Tou mohou zavázat i účastníky řízení.¹²⁷ Po ukončení řízení jsou přísná pravidla pro zveřejňování jakýchkoliv detailů řízení.

Pastýřská služba je třeba v případech:

„...kdy (pověřený) člen ČCE ... poruší závazky svého pověření, svým působením porušuje vyznání a učení ČCE vyjádřené v konfesích, jak na ně odkazuje preambule k církevnímu zřízení, při své činnosti nedodrží církevní zřízení, řády nebo závazná rozhodnutí svých nadřízených či orgánů ČCE a tím vážně ohrožuje sborové a církevní společenství, porušuje kazatelský revers, oslabuje vztah členů k církvi anebo vyvolává pohoršení ve veřejnosti.¹²⁸

Pokud pastýřská rada dostane podnět k pastýřské službě měla by do 30 dní začít řízení a dojít k rozhodnutí do 12 měsíců od podání podnětu.¹²⁹ Stejně jako při trestním řízení je třeba ctít práva všech zúčastněných. Cílem pastýřské služby je smíření mezi poškozeným a ke kázni volaným. Proto prvním krokem je smíření řízení mezi těmito stranami. V případech, kdy však

¹²⁷ Církevní zřízení a řády, Řád pastýřské služby.

¹²⁸ Tamtéž

¹²⁹ Tamtéž

smírčí řízení není vhodné, je od něj upuštěno a přistoupí se přímo k řízení ve věci kázně.¹³⁰

Je ale možné, že oběť či přeživší bude stát o smíření s pachatelem. Může to pro ni fungovat jako konfrontace s vlastní bolestí či poslední krok hojení a pro pachatele to může přinést pochopení a přiznání si své viny. Tento proces může také vést k odpuštění a smíření. V takovém případě je ale třeba postupovat velmi citlivě a opatrně. Je důležité, aby to bylo dobrovolné rozhodnutí oběti či přeživší, které může kdykoliv zvrátit. Přestože faráři,¹³¹ jakožto pomáhající profese, by se mohli zapojit do praktikování cílené restorativní praxe, často nejsou s jeho metodami a technikami dobře seznámeni a v tomto oboru vzděláni.¹³² V České republice ale existují neziskové organizace, které restorativní praxi nabízí. Jsou mezi nimi například programy *Peacemaking circles*, *Vnímám i Tebe* či *Building Bridges*. Nebo se také můžete obrátit na *Probační mediální službu* či *Institut restorativní péče*. Tato péče se může praktikovat i skupinově pro celou zasaženou komunitu, což může být například sbor.

Pokud ke smíření nedojde, pastýřská rada, na základě důkazů, rozhodne o vině či nevině volaného ke kázni a udělí patřičná opatření. Při rozhodnutí o jeho nevině dojde k očištění jeho jména.¹³³

Opatření mohou být *výroky morální povahy, podmínky pro další výkon funkce* či *omezení práv*. Konkrétní omezení práv naleznete v příloze č. 1.¹³⁴

¹³⁰ Církevní zřízení a řády, Řád pastýřské služby..

¹³¹ a kaplani či Diakonie ČCE.

¹³² Masopust-Šachová, P. - Řeháková, T. - Vaňkátová, L., str. 77-79.

¹³³ Církevní zřízení a řády, Řád pastýřské služby.

¹³⁴ Příloha č. 1

Pastýřská rada může dát staršovstvu sboru ke kázni volaného doporučení pro ztrátu členství ke kázni volaného.¹³⁵

Pastýřská rada má také oprávnění udělit předběžná opatření, v případě, že nastane důvodná obava opakování činu či nebezpečí pro osobu poškozenou. Konkrétní předběžná opatření naleznete v příloze č. 2.¹³⁶

Každé řízení se hlásí celocírkevní pastýřské radě a je zaneseno do evidence. V případě, že by bylo potřeba vykonat veřejné prohlášení, určité informace mohou být oznámeny konkrétním zaměstnancům ÚCK. Pokud má pastýřská rada kdykoliv podezření z trestného činu, měla by ho nahlásit na policii¹³⁷.

V případě trestního řízení mohou být materiály předány policii.

O rozhodnutí řízení by v určité míře mělo být obeznámeno staršovstvo sboru volaného ke kázni, popřípadě sbor, seniorát či povšechný sbor. Míru pečlivě určuje pastýřská rada s odvolávací komisí. V případě odvolání proti rozhodnutí převezme řízení celocírkevní pastýřská rada.

V takto vážných případech jako je sexualizované násilí, může být dán anonymní podnět, kdy se za oběť zaručí farář a bude za ni svědčit. Tento způsob zatím ale ještě nebyl v praxi ozkoušen.¹³⁸

K činům sexuální povahy neexistuje promlčecí lhůta.

Daniel Bartoň o systému pastorační služby mluvil v posledním čísle Českého bratra. Podle něj tento systém *nebyl vytvořen pro řešení případů zneužití moci, obzvláště v sexuální oblasti*. Byl připraven spíše pro právníky než pro lajky a proto jeho postupy ani nejsou zcela podrobně popsány. Na jeho

¹³⁵ Církevní zřízení a řády, Řád pastýřské služby.

¹³⁶ Příloha č. 2.

¹³⁷ Církevní zřízení a řády, Řád pastýřské služby.

¹³⁸ Bartoň, Daniel - konzultace 22. 4. 2024

novelizaci se však postupně každý rok pracuje. Pro případy takového rázu, jako je sexualizované násilí, by byla potřeba nejen obsáhlá novelizace, ale také rozšíření kvalifikací, které v musí být v pastýřské radě zastoupeny (např. o psychology a psychiatry) a zlepšit platové podmínky členů. Práce pastýřské rady je totiž prozatím dobrovolnická.

3.4. Pomoc ČCE obětem a přeživším

Jedním z důležitých úkolů církve je vzájemné společenství, pomoc druhým v církvi a pomoc potřebným obecně. Duchovní nebo pastýřská péče je jednou z práv členů církve. Církev má tedy povinnost jim toto právo zaopatřit. Stejně tak, ale církev *od svých členů očekává, že budou žít v duchu Kristově podle rad a přikázání Písem a že budou vzájemně o sebe pečovat.*¹³⁹

Pastýřská péče tak nezávisí pouze na farářích či jiných kazatelích, členové si mají navzájem pomáhat a stejně tak, dle směrnic o pastýřské péči, i sbory:

„Společenství sboru je svým členům oporou. Dává jim jistotu, že nejsou sami ve svých duchovních i docela všedních zápasech, ani ve svých radostech a nadějích. Doprovází je a nese přímluvnými modlitbami, pastýřskou péčí, radou i konkrétní pomocí, vzájemným sdílením i nesením životních břemen. Zvláštní pozornost sboru patří těm členům, kteří procházejí krizemi, octli se v ohrožení nemocí a stárím či úmrtím svého blízkého,

¹³⁹ Církevní zřízení, §2 Práva a povinnosti členů církve.

nevědí si rady s výchovou svých dětí, se svým vlastním selháním a proviněním, ale také těm, kteří ve svobodě a odvaze víry vstoupili do náročné služby, například ve veřejných funkcích v obci, kraji či státě.”¹⁴⁰

Oběti by tak měly najít v církvi a jejích členech silnou oporu. Pro pomoc by se za nimi neměli bát přijít nejen členové církve,

„Sbor žije i mimo svá shromáždění. Jeho členové stojí v nejrůznějších situacích a vztazích v rodině, v zaměstnání, v sousedství, ve veřejnosti. Zde mají dosvědčit evangelium, jež přijali. Každodenní život je příležitostí, jak osvědčit víru a poslušnost,

prokazovat lásku a trpělivost, vyjádřit naději a odvahu.”¹⁴¹

Pomoc se tedy vztahuje na kohokoliv, kdo si o ni požádá nebo ji viditelně potřebuje. Tyto směrnice se mohou vztahovat však nejen na oběti, ale dají se vztáhnout i na pachatele. Ne ve smyslu pomoci zahladit jeho čin, ale ve smyslu přiznání si svého hříchu, pokání a odpuštění. Pomoci s procesem vypořádání se s vlastní vinnou a jejím odčiněním. Pro osoby, které mají sklony k jakékoliv formě násilí nebo ho spáchaly, existuje terapeutický program *Diakonie ČCE - Stop násilí*. Tento program nabízí individuální, skupinové i párové terapie. Má za cíl snížit až odstranit tyto sklony a navrátit pocit bezpečí lidem v okolí pachatele.¹⁴² Přímo pro oběti sexualizovaného nebo jiného násilí zatím Diakonie ČCE žádný program nemá.

¹⁴⁰ Církevní zřízení a řády, Řád sborového života.

¹⁴¹ Tamtéž

¹⁴² Diakonie ČCE.

ČCE však také, kromě webu na pomoc obětem vydala také krátkou brožurku pro faráře s jednotlivými kroky jak přistupovat k obětem. Oběť tedy z webu může zjistit, že se může svěřit, komu se může svěřit, že může iniciovat kázeňský postih (pokud je pachatelem pracovník ČCE) či podat trestní oznámení a jsou jí poskytnuty kontakty a pomáhající organizace, pro případ, že se chce obrátit na někoho mimo církev. Farář z brožurky může v bodech vyčíst, jak může oběti pomoci - když ho oběť kontaktuje, v delším rozhovoru s ní, jak si zaznamenat poznámky a jaký je možný další postup. Tento postup podrobněji rozebereme v kapitole o duchovní péči.

Pokud je pachatel z členem či pracovníkem ČCE, je také, nejen pro oběť či přeživší, podstatná reakce církve vůči pachateli. Častou praxí církví¹⁴³ bývá takovéto případy zametávat pod koberec. Ať už popíráním skutku, zastáváním se pachatele, obviňováním a zastrásováním oběti, neupřímnou reakcí pro veřejnost, tajným přesunutím pachatele na jiné místo či očerňováním farářů či jiných osob, které se oběti zastali.¹⁴⁴ Odsouzení pachatelových činů by mělo být výrazné, jasné a bez diskuze. Pachatelé jsou schopni okolí manipulovat ať už shazováním oběti, zmírňováním činu, popření činu a vyzdvihováním svých kvalit. Tím vším se snaží získat u okolí získat shovívavost. Proto je důležité této manipulaci předejít a pachatele konfrontovat. ČCE zatím nemá vypracovanou metodu na konfrontaci pachatele. Konfrontace by měla proběhnout za přítomnosti vyšší autority.¹⁴⁵ Pokud případ proběhl na sboru, tak by bylo dobré, aby byl přítomen farář, člen staršovstva a ideálně člen seniorátního výboru. Pokud u jiných než sborových pracovníků, měl by být přítomen člen synodní rady. Je potřeba,

¹⁴³ Ne konkrétně ČCE, což ale neznamená, že se této praktiky taktéž nedopustila.

¹⁴⁴ Holocomb, J. S. - Tchividjian, B., str. 7-13.

¹⁴⁵ Drábek, Marek F. - konzultace 1. 5. 2024.

aby bylo zamezeno jeho kontaktu s obětí a nemohl ji dále viktimizovat. Také by mělo zaznít čeho se konfrontace týká a jaké budou další kroky. Čas na svou obhajobu bude mít během řízení s pastýřskou radou. Dle směrnic ČCE o Krizové komunikaci, situace, kdy v prostorách či na akcích ČCE došlo k násilného či jiného trestného činu nebo došlo k závažnému pochybení pracovníka, vyžadují bezprostřední reakci vůči veřejnosti a médiím. V těchto vyjádřeních vyžaduje sjednocenou komunikaci, jasný postoj k věci a pozitivní styl komunikace. A to včetně respektu práv k obětí i podezřelých.¹⁴⁶ Stejný způsob komunikace by měl být využit v přístupu k obětem i podezřelým pachatelům. Je také nutné, aby oběť či přeživší byla na vyjádření předem připravena, obeznámena s jeho obsahem a aby během něj nezaznělo její jméno nebo se nedala jinak identifikovat.

3.5. Plánovaná opatření

Církev před těmito mezerami však nezavírá oči a naopak se je snaží vyplnit. Z korespondence s *Janou Grollovou*, garantkou vývoje těchto spisů jsem se dozvěděla aktuální pokrok a vize ČCE k těmto tématům.

Téma duchovní péče o oběti či přeživší sexualizovaného násilí jako takové se systémově ani koncepčně, v rámci pastorační péče, zatím neřeší. Je ale doporučeno se v případě, že nastane potřeba této péče, obrátit na faráře či farářky, kteří už podobnou situaci řešili.

Prohloubila se také spolupráce se spolkem *Někdo Ti uvěří*. Poté, co se osvědčily vzdělávací kurzy o zneužití moci a jeho prevenci na pobytových akcích, je v plánu rozšířit sylabus také na témata práva, etiky, sociální práce, psychologie a pedagogiky, v tomto kontextu.

¹⁴⁶ Příloha č. 3, 4, 5

Prevenční opatření, které zatím nejvíce chybí jsou etické kodexy pro duchovní a zaměstnance. Těm se nyní ČCE věnuje aktivně. Ať už v kontextu zneužití moci, tak přímo sexualizovaného násilí. ČCE se je rozhodla spojit kodex pro zaměstnance i duchovní do jednoho. Ten by měl obsahovat i opatření k sexuálnímu obtěžování mezi zaměstnanci a od zaměstnanců na ostatní členy.

„...v současnosti probíhá rozsáhlá rešerše různých příkladů z jiných oblastí pracovněprávních vztahů a zároveň zahraničních církví, tak aby byl sestaven hrubý koncept, s nímž by dále mohly pracovat různé skupiny, ať již právního či teologického původu v naší církvi. Záměrem je, aby připravovaný kodex obsáhl problematiku pracovněprávních vztahů mezi kazateli a ČCE jako zaměstnavatelem tak, aby mohl být vyjasněn či poskytnut prostor pro zamyšlení se and otázkou jaké je postavení kazatele, co je a není přijatelným chováním kazatele, aby se kazatele v naší církvi mohli cítit bezpečně, ale současně aby církev byla sama chráněna a bylo jí umožněno případně se aktivně bránit vůči kázeňským přestupkům a pod.”¹⁴⁷

Církev se rozhodla také vypracovat vlastní metodiku postupu pro kazatele v případě sexuálního zneužívání, což považuji za velmi stěžejní. Pracuje se také na příručce o sexuální výchově pro děti s cílem, aby děti samy dokázaly odhalit nebezpečí a bránit se mu.

Tímto ale její snahy nekončí:

¹⁴⁷ Grollová, Jana v e-mailové konzultaci 20. 6. 2024.

„... byl podán projekt o prevenci sexuálního zneužívání v církvi, v případě získání finančních prostředků bude při jeho realizaci výstupem vytvoření centrálního bodu pro aktuální pomoc v nouzi zajišťovaný sítí odborníků, na něž bys se mohl "přežít", ale také jeho ochránce a poskytovatel podpory obrátit o radu.”

„...připravuje se Etický kodex pro zaměstnance církve -. V tomto smyslu bude Etický kodex přesahovat samo sexuální zneužívání a bude zahrnovat širší problematiku zneužívání moci.”

Je tedy vidět, že ČCE toto téma není lhostejné. Samozřejmě je důležité počkat na konkrétní výsledky a efekt jednotlivých plánů.

4. Duchovní péče

Už jsme si tedy vysvětlili, že pastýřskou nebo duchovní péčí může v ČCE poskytovat každý člen a je to od něj dokonce očekáváno. Mnoho z pravidel, které si zde popíšeme platí pro kohokoliv, kdo by oběti nabídl svou pomoc. Představeným a autoritou sboru je ale hlavně farář,¹⁴⁸ pro kterého je duchovní péče součástí jeho služby. Dokonce možná i tou nejdůležitější. Je tak velká pravděpodobnost, že oběť vyhledá právě jeho. Budeme se tedy v této kapitole věnovat tomu, co je duchovní péče a jak má vypadat, jak se má farář připravit na rozhovor s touto tematikou, kdo za ním může přijít a s čím, jak může postupovat a provázet oběť a jak se věnovat i jejímu vztahu k víře a Bohu.

Duchovní péče má mnoho podob. Nemá jasnou jednotnou metodologii¹⁴⁹ a proto i její definice může být dosti široká. Bývá občas považována za terapii s duchovním přesahem. Terapie má ale velmi jednoznačná pravidla a vymezení, která duchovní péče postrádá. Z psychologie a jejích směrů si ale duchovní péče dost metod přebírá.¹⁵⁰ I když terapeutické vzdělání není přímo součástí teologického vzdělání a u farářů není vyžadováno, je alespoň silně doporučována četba psychologické a psychiatrické literatury a práce se sebepoznáním.¹⁵¹

Záleží u ní hodně na okolnostech, ve kterých probíhá, kdo jsou její účastníci a co je jejím cílem. Ondřej Macek rozlišuje dva typy duchovní péče -

¹⁴⁸ Toto téma se týká samozřejmě jak farářů, tak farářek. Farářky se k aktivní péči o oběti a přeživší dostanou možná ještě častěji než faráři. Pro jednodušší čitelnost práce jsem však zvolila generické maskulinum, do kterého zahrnuji jak faráře tak farářky. Stejně tak je mi jasné, že téma se může dostat i k jiným druhům kazatelů a kazatelek.

¹⁴⁹ Macek, Ondřej a kol., str. 15.

¹⁵⁰ Tamtéž

¹⁵¹ Tamtéž

obecnou péči o duši (*cura animarum generalis*) a zvláštní/speciální péči o duši (*cura animarum specialis*). Za obecnou péči o duši se dá podle něj považovat jakákoliv aktivita komunity věřících, která vytváří klima přijetí, opory...a místo pro dobré Boží působení.¹⁵² Může tak jít jak o bohoslužby, biblické hodiny a kroužky, tak o tábory, brigády a jiné setkávání této komunity jako celku. Za zvláštní či speciální péči o duši pak pokládá setkání za konkrétním účelem, zpravidla mezi dvěma až třemi osobami. Ta se většinou koná v rozhovorech a nemá stanovenou ani dobu ani místo. Může se tak odehrávat nejen v kostele, ale i v neformálním prostředí domova, kavárny, hospody, ale i skrze SMS, e-maily či jinými způsoby.¹⁵³ Iniciativa může přijít jak ze strany osoby, která o duchovní péči žádá, tak ze strany faráře. Obsah zvláštní duchovní péče chápe následovně:

„Duchovní péče je nabídka blízkosti. Je to osobní setkání dvou (případně více) lidí, ve kterém jeden naslouchá druhému, snaží se mu porozumět a zároveň bere vážně jeho odlišnost. Je to vyjadřovaná a realizovaná starost o druhého, podpora druhého v nejistotě dnešního světa i v nejistotě víry. Je to nabídka pomoci druhému komunikovat a porozumět životu; pomoci mu s hledáním smyslu; pomoci mu k samostatnosti, k autonomii, k otevření se životu s jeho možnostmi; pomoci mu k tomu, aby se o sebe mohl starat sám; pomoci mu ke svobodě života ve vztazích i v danostech –

¹⁵² Macek, Ondřej a kol., str. 12.

¹⁵³ Tamtéž

systemech (politických, hospodářských, náboženských atd.); pomoci mu ke zdolávání života – konfliktů, které život přináší; pomoci mu k větší životní jistotě – obnovit ji, posílit ji, podchytit ji; pomoci mu s orientací; interpretací; hledáním; se vztahy; s kritérii, podle kterých se v životě rozhodovat. Je to pomoc k životní jistotě (víře), ke smyslu pro možnosti (naději), ke schopnosti vztahů (lásce)..”¹⁵⁴

Tímto vymezením duchovní péče se budeme řídit po zbytek této kapitoly.

Duchovní rozhovor může být dělán za různými účely. Recipient si může přijít pro radu, svěřit se s problémem, s otázkou ve věci víry či teologie, může si přijít pro krizovou intervenci, zpověď aj. Stejně tak může přijít farář za recipientem, protože vidí, že ho něco trápí. Využití jednotlivých metod probereme v části o postupech a doprovázení.

4.1. Farář

Farář je v většině případů hlavní poskytovatel duchovní péče a duchovních rozhovorů. Je to součástí jeho povolání, jeho služby, v rámci které má zvěstovat evangelium a jít ve stopách Kristových. Je to úloha velice nelehká a zodpovědná. Farář je vzorem, autoritou, má dohlížet na svůj sbor, na jeho členy vést je a doprovázet. Jeho slova často nerepresentují pouze jeho jako člověka, ani jen jeho jako faráře, ale lidé skrze něj mohou cítit reprezentaci církve nebo dokonce samotného Boha. Nese tak s sebou očekávání od sebe sama, od členů a od církve samotné a je údělem nejen pro něj, ale i pro jeho blízké.

¹⁵⁴ Macek, Ondřej a kol., str. 17.

„Církev si je vědoma toho, že kazatelský úkol znamená zvláštní a v jiných povoláních neobvyklý nárok nejen na kazatele či kazatelky, ale také na jejich manželky či manžely, i na všechny členy jejich rodin, neboť povolání kazatele smazává hranici mezi prací, službou a soukromím.“¹⁵⁵

Služba pro lidi a s lidmi, i když radostné, je velice náročné povolání. A jelikož faráři ve většině případů bydlí v místě svého pracoviště a nemají stanovenou pracovní dobu, je těžké si „nebrat práci domů“. Právě proto je ale důležité mít nastaveny nějaké vlastní a profesní hranice, aby nedošlo k vyhoření a farář měl stále sílu, kde brát novou energii. Zároveň také vedou k vyspělosti a zralosti faráře. Nestací pouze teoretické vzdělání duchovního doprovázení, ale *musí zároveň znát sebe a být někým, kdo na sobě pracoval.*¹⁵⁶

4.1.1. Sebepoznání, sexualita a jejich vliv na duchovní péči

Častý a intenzivní kontakt a duchovní rozhovory otevírají hluboká a těžká témata, na která musí být farář připraven. Tato témata mohou otevřít i jeho vlastní minulé zážitky a traumata, které by mohly ovlivnit jeho přístup a vztah k doprovázenému duchovního rozhovoru. Je proto důležité, aby je farář měl vyřešené nebo je aktivně řešil.¹⁵⁷ Toto pravidlo platí obzvlášť v takto citlivých tématech jako je sexualizované násilí.

Farář by měl, k vedení duchovních rozhovorů, mít hermeneutické a osobnostní kompetence. Hermeneutické zde nemusí být vztaženo pouze na exegesi biblických textů, ale také lidí. Měl by proto být vzdělán nejen

¹⁵⁵ Církevní zřízení a řády, Řád pro kazatele, Preambule.

¹⁵⁶ Müller, Wunibald, str. 42.

¹⁵⁷ Tamtéž

teologicky, ale zároveň by se měl sebepoznávat, aby byl schopen empatie, opravdovosti a autentičnosti.

Studenti a kandidáti na službu v církvi se s tématem sebepoznávání, zneužívání moci a sexualizovaného násilí během svého studia potkávají v povinných hodinách minimálně.¹⁵⁸ Když už, tak spíše na dobrovolných předmětech.¹⁵⁹ Většina z nich je až na magisterském studiu, takže studenti, kteří míří na pozici jáhna se s nimi nemusí setkat vůbec. Sebezkušnostní cvičení a přednášky o zneužití moci je potkávají spíše až na vikariátu či jaheniátu.¹⁶⁰

I tak, sebezkušnost je něco, co je třeba dělat dlouhodobě a opakovaně. Při psychoterapeutickém výcviku bývají sebezkušnosti věnovány tři roky z pěti. Nebylo by tedy špatné, aby sebezkušnostní kurzy před nástupem do služby trvaly klidně další rok. Nejenže se farář lépe pozná a bude do služby připravenější, ale bude nabízet lepší duchovní péči, bude odolnější vyhoření, ale tyto kurzy mohou zafungovat i jako zmenšení rizika jakéhokoliv zneužití své funkce.

Sebepoznávací kurzy a kurzy o zneužívání moci by mohly být také nabízeny církví jako součást kandidátství služby v církvi. Nebo později v rámci celoživotního vzdělávání faráře. V následující části se budeme věnovat sexualitě faráře. Na tu nejsou žádné přednášky a kurzy ani během studia ani během vikariátu.¹⁶¹

¹⁵⁸ Předměty Poimenika a Katechetika mají těmto tématům věnovanou jednu hodinu.

¹⁵⁹ Předmět Reflektovaná mezioborová praxe by měla nabízet sebereflexi studenta se zájmem o službu v církvi a již zmiňovaný předmět Pomoc obětem sexuálních deliktů v náboženském kontextu nabízí blíže tematiku sexualizovaného násilí v církvích. Je však blíže zaměřen na církve katolickou.

¹⁶⁰ Roční praxe před nástupem do služby, propojena s přípravnými kurzy.

¹⁶¹ Roll, Eliška, e-mailová konzultace 30. 6. 2024

Německý teolog *Wunibald Müller* tvrdí, že k dostatečné vyzrálosti k duchovní službě a ke znalosti sama sebe a svých hranic, musí člověk poznat i právě svou sexualitu.¹⁶² A to nehledě na to, jestli se farář chystá celý život žít v celibátu nebo mimo něj.

„Duchovní zdraví a sexuální zdraví mají totiž úzkou vzájemnou spojitost. (Duchovní/kazatel) Musí dále mít kladný vztah k sobě jako sexuální bytosti, ke svému tělu i ke své potřebě doteku a blízkosti. Spiritualitu a sexualitu nelze od sebe odtrhávat.“¹⁶³

Dokud tuto svou stránku nepozná, může do duchovní péče projektovat tuto nevyzrálost a různé zážitky, se kterými se ještě nevyrovnal. Může to ovlivnit jeho otevřenost, důvěrnost, empatii, ale také i sklon ke zneužití své moci, ať už vědomě či nevědomě.¹⁶⁴

Pokud se farář s těmito tématy nesrovná nebo alespoň na tom nepracuje, se může cítit nekompetentní řešit jakákoliv témata do hloubky a zvláště takto náročná. Může být nevyzrálý a nemít dobře stanovené profesní hranice; v případě, že by byl pachatel z církve může mít farář problém s konfliktem a konfrontací; může mít ale také třeba sám nevyřešenou vlastní sexualitu nebo může mít silné názory na tematiku sexuality, které může doprovázenému vnucovat. Zvláštní rizika mohou nastat v případech, kdy farář sám byl obětí sexuálního násilí i jiného nevhodného a násilného chování nebo se naopak v minulosti dopustil nevhodného či násilného chování.

Pocit nekompetence může vést k oddálení problému. Farář se může cítit nejistý a zatížen tímto tématem tak, že znejistí samotnou oběť a postupovat

¹⁶² Müller, Wunibald, str. 41.

¹⁶³ Tamtéž, str. 42.

¹⁶⁴ Tamtéž, 43-49.

pomalou a chaoticky. V takovýchto případech ale oběť či přeživší potřebuje pocit opory a jistoty, bezpečného prostředí a pocit toho, že nezatěžuje člověka, kterému se svěřuje. Nesmí nastat situace, kdy oběť bude uklidňovat panikařícího faráře. V takovýchto případech je potřeba zůstat v klidu, oběť vyslechnout. Téma nezlehčovat a popřípadě se domluvit na dalším setkání, kde se téma může probrat více do hloubky a farář bude mít čas se na téma více připravit. Je také třeba jednat rychle (nikoliv však zbrkle), systematicky a komplexně. První kontakt je totiž nejtěžnější pro oběť, její důvěru ve faráře a v to, že jí někdo může pomoci. Důležité je hlavně, kvůli pocitu nekompetence, pomoc oběti neodmítnout a alespoň ji vyhledat někoho, kdo jí poskytne typ pomoci, který potřebuje.

Nevyzrálость, špatně stanovené profesní a vlastní hranice a nevyřešená vlastní sexualita mohou, vzhledem k podstatě tematiky vést k nepochopení vážnosti tématu. Například vyhýbání se detailům z oblasti intimity, i přes to, že je oběť sama chce sdílet. Nebo naopak vyžadovat intimní detaily, i když je oběť ještě sdílet nechce. Tato tematika obecně také zahrnuje zranitelnost, otevřenost a důvěru takového rázu, kdy hrozí navázání romantického či sexuálního vztahu.

„Pastorační pracovník, zpravidla nemá ani potřebnou zkušenost se sebou samým, ani dostatečné psychologické vědomosti a nástroje, které by mu pomohly vyhnout se situacím, v nichž se vyvíjí dynamika, z níž sám nevybředne, anebo jen s obtížemi.”¹⁶⁵

Takový vztah je však v každém případě nevhodný. Ani v případě, kdy doprovázený flirtuje a svádí faráře, farář nesmí podlehnout. Jednalo by se o

¹⁶⁵ Müller, Wunibald, str. 57.

zneužití moci a důvěry a o znovu zneužití oběti.¹⁶⁶ Odmítnut těchto návrhů naopak může vést k cestě k zahojení určitých ran a posílení důvěry a opory faráře.¹⁶⁷

Ke znovu zneužití či zaujetí určitého postoje může také dojít, pokud má farář vlastní nevyřešenou zkušenost se sexuálním nebo tomu podobným násilím. Je jasné, že výzkum sexualizovaného násilí odkryl mnohé problémy, které byly dříve normalizovány a nebyly tak brány jak problematické. V důsledku dlouho potlačovaného zážitku může farář více stranit pachateli, jelikož si nechce přiznat, že takové jednání se jemu samotnému stalo nebo naopak nechce si přiznat, že se sám takového jednání dopustil. Může tak dojít k sekundární viktimizaci, odmítnutí a prohloubení traumatu oběti.

Pokud farář na sobě takovéto chování zpozoruje, je důležité aby si ho přiznal, oběti se omluvil a začal s tímto chováním pracovat, aby k němu znovu nedošlo. Je také možné, že farář má silné přesvědčení o některých tématech, týkající se lidské sexuality. Může jít o předmanželský sex, promiskuita, sexuální orientace, potrat či tomu podobné. ČCE svým členům neříká, jak se k těmto tématům stavět, takže přístupy k nim se mohou lišit. Je proto důležité, aby měl na mysli, že lidé si za ním přišli pro pomoc, pro vyslechnutí nikoliv pro odsouzení. Pokud si je vědom toho, že kvůli názorový neshodám nezvládne pomoc nabídnout, měl by oběti pomoci najít alespoň někoho pro úkon vhodnějšího.

Samozřejmě to neznamená, že pokud by farář neprošel touto sebezkušeostí, nemá s obětí komunikovat. Naopak má stále pomoci, jen by si měl dávat pozor, aby oběti pomáhal a omylem jí neublížil. Pokud za ním oběť sama přijde, už to je velký projev důvěry v jeho osobu.

¹⁶⁶ Müller, Wunibald, str. 51.

¹⁶⁷ Wunibald uvádí dva příklady nezodpovědného a odpovědného nakládání s city doprovázeného k pomáhajícímu na str. 26-38.

4.1.2. Supervize

Toto téma může být a pravděpodobně i bude náročné pro každého faráře. Je proto také dobré, aby myslel i na sebe, své možnosti a síly a tyto možnosti člověku, kterého doprovází, řekl. To platí hlavně pro případy, kdy je jasné, že duchovní péče bude mít dlouhodobé trvání. V takovém vztahu, jsou důležité nejen hranice, ale také transparentnost, která dává doprovázenému pocit bezpečí a předvídatelnosti toho, co se bude dít. Je také dobré, aby farář sám měl se na koho obrátit. Při intenzivních případech se může totiž sám stát sekundární obětí činů, které se staly primární obětí.¹⁶⁸ Přesto, že to nemusí zasáhnout do jeho péči o doprovázeného, může to na něm zanechat určité následky. Je proto důležité, aby sám navštěvoval supervize či terapie, kde by s nimi mohl pracovat tak, aby nezasáhli do jeho pracovního výkonu a soukromého života. Supervize svým farářům nabízí přímo církve, a o jak interní, tak externí:

„Profesní supervize je součástí nepovinného celoživotního vzdělávání farářů a jáhnů. Faráři i jáhnové se mohou účastnit supervize buď v supervizním programu ČCE, nebo ve stávající síti supervizorů v ČR.”¹⁶⁹

4.1.3. Mlčenlivost a důvěra

Pro duchovní rozhovor je také ještě potřeba znát pravidlo mlčenlivosti a umět s ním pracovat, zvláště v kontextu s oznamovací povinností a přerušení potenciálního trestného činu, ale také v kontextu důvěrnosti a transparentnosti vůči oběti. Narozdíl od římských katolíků, kazatelé ČCE

¹⁶⁸ Horská, B. - Ptáček, L. In: Macek, Ondřej a kol., str. 384-387.

¹⁶⁹ Českobratrská církev evangelická - *Pravidla celoživotního vzdělávání farářů a jáhnů.*

nemají zpovědní tajemství, ale mají zachovávat mlčenlivost u věcí jim důvěrně svěřených.¹⁷⁰ Je to tedy mnohem širší definice, která se nevztahuje na konkrétní čas ani místo, ale spíš charakter informace jim předané. Zachování mlčenlivosti se nevztahuje na oznamovací povinnost ani na nepřerušování trestného činu.¹⁷¹ Z toho důvodu je důležité oběti mlčenlivost neslibovat a být upřímný. Mohla by se v případě nahlášení cítit zrazena, což může vést k nedůvěřivosti, traumatu a zanevření na duchovní péči a církvev jako takovou. A to i v případě, že je to „*pro její dobro*”. Aby farář předešel těmto povinnostem, je dobré, aby o nich mluvil otevřeně a prozradil oběti, v jakých případech musí případ nahlásit. Zaručí tak nejen důvěru, ale také kontrolu oběti nad situací. Zároveň je ale dobré, aby ji farář vedl (ale nenutil!) k tomu, aby případ nahlásila sama.¹⁷² Tento postup se samozřejmě nevztahuje na trestné činy týkající se dětí a nezletilých.

Pro duchovní péči lidem, kteří prošli sexualizovaným násilím, je tedy potřeba určité sebezpoznání a vyrovnání se sám se sebou, otevřenost, pochopení, empatie, diskrétnost a důvěrnost. I když je to nelehká úloha, je také třeba myslet a to, že to, jak oběti přistoupí může ovlivnit nejen to, jak bude daná osob nahlížet na faráře samotného, ale jak bude pohlížet i na celý sbor, církvev, jak se bude vyvíjet její vztah k Bohu a víře. Nevhodné přístupy, mohou její trauma velmi prohloubit a vhodné naopak vést k pomoci a zahojení.

¹⁷⁰ Církevní zřízení a řády, Řád kazatelů.

¹⁷¹ Kterých trestných činů se tato povinnost týká, jsme si vysvětlili v kapitole o sexualizovaném násilí v legislativě.

¹⁷² Liszewski, T. - Matuszewski, K., str. 30.

4.2. Oběť a přeživší

4.2.1. Identifikace osob zúčastněných

Při práci s oběťmi je velice důležitá jim zmiňovaná důvěrnost, transparentnost a jasná komunikace. V této práci sice využíváme pojmů oběti, jako osoby bezprostředně zasažené sexualizovaným násilím nebo osoby, která svůj zážitek se sexualizovaným násilím ještě nemá zpracovaný a přeživší pro osobu, která už svůj zážitek nějakým způsobem zpracovala. Tyto pojmy využíváme ale my, když mluvíme o tematice jako takové. Oběti i přeživší sami sebe mohou vnímat jiným způsobem a stejně tak mohou vnímat jinak i pachatele. Tyto pojmy a ně mohou působit moc oficiálně, potupně nebo mohou být i jinak zabarveny. Je proto důležité si s nimi o těchto pojmech promluvit hned na počátku a stanovit si s ní své vlastní, pro oběť příjemné nebo akceptovatelné.¹⁷³ Je ale velmi pravděpodobné, že budete používat křestní jména či nějaké přezdívky.

I přesto je však pro proces smíření se zážitkem a zahojení traumatu, aby došlo k pojmenování situace a k identifikaci jednotlivých osob. Oběti a přeživší jako osoby, které bylo ublíženo a jakým způsobem a pachatele jako osob, která oběti ublížila či ji zneužila. neznamena to dělat z oběti chudáčka ani démonizování pachatele. Spíše to znamená pojmenovat výchozí situaci, se kterou budeme nadále pracovat.

4.2.2. Typy obětí a přeživších

Přesto, že mluvíme převážně o obětech a přeživších jako o primárních obětech činu, nemusí to být jediný typ oběti či přeživšího, který může faráře navštívit. Je tedy dobré pojmenovat, s jakými typy osob se může farář, v

¹⁷³ Drábek, Marek F.: Základní kurz prevence zneužívání v církvi pro pracovníky s dětmi a mládeží.

tomto kontextu, setkat. Liszewski a Matuszewski - rozdělují, ve své knize o sexuálním zneužívání, dva typy a to přímo osobu zasaženou a poté osobu, která ví nebo tuší o zneužívání někoho druhého.¹⁷⁴ Přijde mi, že v případě sexualizovaného násilí je třeba aby bylo určování mírně podrobnější.

Mohou to být tedy primární oběti - oběti a přeživší přímo zasažené sexualizovaným násilím a to jak bezprostředně (do roka od incidentu), tak po delší době. S bezprostředními oběťmi se farář může setkat jak s dětmi, dospívajícími i dospělými. Oběti a přeživší, kteří přijdou po delší době mohou být, jak dospívající či dospělý, kteří zažily zneužívání v dětství, tak oběti či přeživší, kteří zažily sexualizované násilí v dospělosti. Stejně tak se může setkat s oběťmi skrytými, které si fakt, že na nich bylo pácháno sexualizované násilí, neuvědomují.¹⁷⁵

Oběti a přeživší mohou být ale i sekundární - lidé z okolí primární oběti, kteří byl tímto činem nějakým způsobem zasaženi. Zde se může jednat například o rodiče či zaměstnavatele, kteří mohou mít pocit určitého selhání nebo pocit, že mohli činu nějakým způsobem zabránit a klást si ho tak za vinu. Může také ale jít o kamaráda či kamarádku, které se oběť či přeživší svěřila. Tato osoba buď může přijít s prosbou o pomoc oběti či přeživší nebo prosbou o sama sobě, jelikož je na ni téma už hodně těžké a jeho řešení přestává zvládat.¹⁷⁶

Sekundární oběti může být také celá komunita,¹⁷⁷ ve které se čin stal. Danou komunitu může velmi rozpoltit a je ztracen pocit bezpečí. Je proto také potřeba pracovat s ní jako s celkem. Neutlávat problém, pojmenovat ho a

¹⁷⁴ Liszewski, - Matuszewski.

¹⁷⁵ Drábek, Marek F.: Základní kurz prevence zneužívání v církvi pro pracovníky s dětmi a mládeží.

¹⁷⁶ Liszewski, T.-Matuszewski, K., str. 37-39.

¹⁷⁷ NSVRC: The Impact of sexual violence.

pracovat s ním. Drby a potlačení problému by mohly do komunity vrazit klín, který by mohl vzejít na povrch v nečekaný čas a ještě znovu více ublížit způsobem který by už nikdy nemusel dojít k zahojení. Komunita by také mohla být ještě náchylnější k tomu, že by se v ní čin znovu opakoval. Pokud by se stal čin církvi, může tuto komunitu představovat například sbor nebo seniorátní mládež.

U všech typů obětí je také třeba brát v potaz jejich možné odlišnosti a specifika jejich případu. Kromě věku, náтуры samotného aktu a vztahu s pachatelem to může být také jejich rasa, postižení, psychické onemocnění, sexuální orientace, pohlaví. Může se ale také jednat o člověka bez domova, člověk s nějakým typem závislosti nebo může jít i o prostitutku. Je možné, že tyto faktory neměly na samotný akt žádný vliv, ale naopak také mohly být proti oběti či přeživší zneužity. V duchovní péči je důležité tyto faktory neupozadit a neignorovat. Zároveň by také neměly být přehnaně vyvýšeny. S osobou by farář měl stále jednat jako se sobě rovným, nesoudit a během péče její specifika pojmenovat a věnovat se právě i tomu, jestli mohla mít během sexualizovaného násilí, které osoba prožila, nějaký vliv.

Jak už jsme také zmínili, za farářem může přijít také sám pachatel. A to bezprostředně po činu, po delší době a nebo i před činem - svěřit se s tím, že má takové úmysly a neví, co má dělat. Ani v takových případech nesmí farář odmítnout pomoci. Pachatele může provést přiznání své viny a procesem smíření s vlastní hříšností nebo mu pomoci nalézt odbornou pomoc.¹⁷⁸

Důležitým poznatkem je, že farář by neměl zároveň provázet duchovní péčí oběť a pachatele.

Pokud se farář dozví o sexualizovaném násilí, páchaném na někom z církve, je třeba aby jednal. Pokud oběť za ním nepřijde sama, může jí oslovit

¹⁷⁸ Liszewski, T. - Matuszewski, K., str. 49-66.

on sám. Samozřejmě je důležité, aby k oslovení přistupoval s citlivostí, v vhodný čas a ve vhodném prostředí a aby se, pokud možno, s někým poradil, jak má postupovat.

4.3. Postupy a doprovázení

Mám za to, že pokud farář nahlédne do problematiky sexualizovaného násilí, pochopí, proč může vznikat, co oběti mohou prožívat a hlavně jaké může mít následky a zároveň rozvíjí dar empatie a péče, samotný proces postupů a doprovázení už nemusí být tak složitý jak se může zdát.

Důležité je, si uvědomit, jaké jsou očekávání a potřeby osoby, kterou má farář doprovázet. O těch se většinou nedozví od nikoho jiného než právě přímo od ní. Jsou ale potřeby, na které by měl farář myslet apriori. Je to potřeba být v bezpečí, být validována, vyslyšena, mít kontrolu nad situací a navrácení důvěry v sebe, svá rozhodnutí.¹⁷⁹ Jelikož sexualizované násilí spočívá hodně v nerovnosti, moci a intimitě, oběť bude mít nejspíše pocit, že ji někdo vzal kontrolu nad jejím životem, že ji nebude nikdo poslouchat a věřit jí. Je tedy velmi důležité ctít presumpci oběti, naslouchat tomu, co nám chce říct a nechat ji rozhodnout, co faráři řekne, kolik mu toho řekne a jak se bude dál postupovat. Nesmí dojít k nátlaku jakýmkoliv směrem nebo zpochybnění její důvěryhodnosti. Mohlo by to vést ke ztrátě její důvěry k faráři, církvi, Bohu, víře v zahojení a víře v sebe sama.

4.3.1. První kontakt

Celý proces je důležitý podchytit hned od začátku. Zde se můžeme řídit právě stručným návodem sepsaným Janou Šarounovou ve spolupráci se

¹⁷⁹ Kellner, Tomáš a kol., str. 8-15.

spolkem Někdo Ti uvěří¹⁸⁰ a příručkou tohoto spolku *Péče o oběti sexuálního zneužívání*.¹⁸¹

Ten proces vedení rozhovoru dělí do třech částí - *první kontakt, rozhovor* a možnosti dalšího postupu.

Prvním kontaktem rozumíme moment, kdy se oběť faráři svěří nebo on přijde za ní. Tento kontakt může být i krátký, ale je ze všech nejzásadnější. proto je v něm potřeba oběť ocenit za její odvalu a dát ji najevo, že ji věříme a bereme věc vážně.

4.3.2. Rozhovor

Po tomto kontaktu by měl následovat rozhovor. Zde je potřeba vyhodnotit, v jakém je oběť rozpoložení a kolik mi sami máme času. Pokud oběť vykazuje příznaky akutní stresové reakce nebo znaky ohrožení (jak od sebe sama, tak druhé osoby), bylo by vhodné, aby se oběti dostalo, co nejdříve krizové pomoci. Je velmi pravděpodobné, že pokud tyto znaky vykazuje, čin se stal ve velmi nedávné době nebo nastala situace, která ránu znovu otevřela a potřebuje krizovou pomoc. V takovém případě je potřeba, aby rozhovor proběhl ještě ten den, nejlépe ihned po prvním kontaktu. Pokud takové znaky nevykazuje, i tak se ujistěte, zda akutní pomoc nepotřebuje.¹⁸²

V případě, že první pomoc potřeba není, domluvte se společně na tom, kdy a kde rozhovor uskutečníte. Pokud je to možné, také ještě v daném týdnu. Bylo by dobré, aby se schůzka konala v místě, které na oběť bude působit bezpečně. Oběť nutě nemusí chtít schůzku v kostele či na faře, zvláště v

¹⁸⁰ Českobratrská církev evangelická - Někdo Ti uvěří.

¹⁸¹ Holocomb, J. S. - Tchividjian, B.

¹⁸² Více o tom, jak vést krizovou intervenci v rámci duchovního rozhovoru můžete číst v kapitole Horská B. - Ptáček, L.: „Krizová intervence“. In: MACEK, Ondřej a kol.: *Cesty k lidem*, Praha, 2023.

případě, že násilí na ní bylo páčáno v církevním prostředí. Mělo by to však být prostředí pohodlné, uzavřené, bez přítomnosti dalších lidí, pokud to doprovázený sám nevyžaduje. Oběť či přeživší si s sebou také může přivést rodiče či kamarádku jako podporu (důvěrníka).

Na začátku samotného *rozhovoru* je dobré si společně ujasnit základní předpoklady a nějakým způsobem si nastavit prostředí. Vyjasnit si kolik má farář na rozhovor času, zda si může dělat poznámky, jestli osobě doprovázené vyhovují spíše zavřené či otevřené dveře, zda se cítí pohodlně a bezpečně, nabídnout něco k pití a zároveň se jí zeptat, jestli i ona má nějaké přání než začnete. Je dobré rozhovor nejprve nějakým způsobem odlehčit a ukázat doprovázenému, že není čeho se bát.¹⁸³ V tuto chvíli je také dobrý čas ji seznámit s oznamovacími povinnostmi, zaručit diskrétnost, ale zároveň neslibovat, že informace nebudou s nikým sdíleny.¹⁸⁴

Po úvodu by farář měl předat slovo doprovázenému a nechat ho volně mluvit. Nepřerušovat a když už, pokládat otevřené otázky rozhovor by neměl být výsledek, oběť faráři řekne to, co v tu chvíli sama potřebuje nebo chce předat. Nevkládat do rozhovoru vlastní emoce a postoje, nesnažit se za doprovázeného věci dořikávat, předpokládat, co bude chtít říct či ji vkládat slova do úst. Nesoudit oběť. Je jednoduché hodnotit zpětně určité situace poté, co proběhly a člověk má všechny informace. Může mít pocit, že by udělal věci jinak. Realita je taková, že reflexy člověka v určitých situacích mohou být dosti jiné, než by předpokládal a nepochopí, proč se oběť chovala tak jak se chovala, dokud to nezažije sám na vlastní kůži. Žádné jednání však není vyzváním k sexualizovanému násilí. Proto je potřeba oběť ujišťovat, že to, co se jí stalo není její chyba.

¹⁸³ Miková, G.-Macek, O., In: Macek, Ondřej a kol., str. 321.

¹⁸⁴ Stručné body, mohou být sdíleny s cílem odborné porady, s jinou osobou s povinností mlčenlivosti.

Je také možné, že její tělo reagovalo jinak, než její mysl a čin jí byl fyzicky příjemný nebo dosáhla orgasmu. Je možné, že má stále ráda pachatele, i když ví, co jí udělal. Tyto pocity mohou patřit k tomu činu, i k vyrovnání se s ním. K rozhovoru o takovýchto událostech také patří, že oběť může chtít mluvit o detailech toho, co se stalo, ale nebude vědět jaká slova zvolit, že bude plakat ale naopak se může také nervózně smát. Všechny reakce jsou přiměřené, nesmí se proto nijak snižovat, marginalizovat či porovnávat s jinými. Farář by měl vážít slova, která řekne, jelikož slova mají velkou sílu. I když toho neřekne moc, může to ovlivnit jeho vztah s obětí ať už negativně, tak pozitivně. V příloze č. 1 a 2 jsou proto příklady výroků z brožury *Péče o oběti sexuálního zneužívání* a výzkumu *Bílého kruhu bezpečí*, které jsou spíše zlehčující¹⁸⁵ a výroky, které by naopak naopak měly vyjádřit starost o doprovázeného.¹⁸⁶

4.3.3. Možnosti dalšího postupu

V třetí fázi rozhovoru je důležité se domluvit na očekávání a dalším postupu. U dítěte rozhoduje o dalším postupu farář. Dospělému farář může možnosti nabídnout a on už se sám rozhodne. Záleží, jak dlouho uběhlo od činu, který se oběti stal a co ona sama potřebuje.

Pokud jde o trestný čin, farář může nabídnout pomoc s jeho nahlášením. Je dobré nejprve kontaktovat specializovaného advokáta, který může oběť celým procesem provést. U všech obětí trestných činů proti důstojnosti v sexuální rovině by měl být přidělen statut zvláště zranitelné oběti a měla by mít nárok na právní a jiné pomáhající služby a komplexní péči hrazenou státem. Farář může doprovázet oběť k výslechu jak důvěrník. Je ale možné, že u některých případů bude vyhodnocen jako svědek. V tu chvíli nemůže

¹⁸⁵ Příloha č. 6. A a B

¹⁸⁶ Příloha č. 7. A a B

vstoupit do výslechové místnosti, ale může čekat na chodbě a zajistit podporu o přestávkách. Nahlašovat případy je dobré i u případů, které jsou promlčené. Může to prospět procesu hojení oběti.

Pokud byl pachatelem pracovník ČCE, může být podán podnět na oblastní pastýřskou radu, jejíž postup jsme popsali v předchozí kapitole.

Celkově je podstatné oběť či přeživší tzv. zazdrojovat, aby věděli, kde s čím hledat pomoc a je možné, že nemá na koho se obrátit. Podle jejích potřeb je ideální vyhledat a poskytnout kontakty na pomáhající a podpůrné organizace či osoby. A to ať už v oblasti psychické pomoci, justiční, finanční, sociální či jiné. Farář by měl nabídnout doprovázenému kontakty na lokální pomáhající organizace nebo nabídnout kontakty na celorepublikové, které jsou obsaženy v příloze.¹⁸⁷

Tyto zdroje je dobré s obětí či přeživší projít, pomoci s kontaktováním a ujištěním se, že má i kamarádku či někoho jiného, na koho se obrátit, kdyby s cokoliv dělo.

Proces doprovázení tímto jedním rozhovorem může skončit. Je ale velká pravděpodobnost, že oběť či přeživší bude potřebovat dlouhodobou podporu. Ať už v pravidelných setkáních, doprovázení při trestním nebo pastoračním řízení či nahodilých konverzacích, vyjadřujících zájem o stav oběti či přeživší a její podporu.

Je proto důležité, aby farář vyjádřil kdy se na něj může obrátit, jakým způsobem, jak často je schopen odpovídat a co je schopen s doprovázenou osobou probírat. Aby doprovázený byl informovaný o reálných kompetencích a možnostech faráře a farář si mohl zároveň udržet nějaké hranice. Je zároveň

¹⁸⁷ Příloha č. 8.

potřeba aby doprovázený věděl, že je v pořádku, aby se na farář kdykoliv obrátil.¹⁸⁸

I když farář doprovázenému neposkytuje¹⁸⁹ terapeutickou pomoc, může mu i tak pomáhat dlouhodobě. Kromě všech již zmíněných následků existují totiž i násadky duchovní a spirituální, se kterými farář může pracovat. V případech, kdy se farář a doprovázená osoba společně domluví na dlouhodobé péči, je dobré aby si s doprovázenou osobou utvořil nějaký plán. Setkání by se měla být optimálně jednou za týden až čtrnáct dní a ideálně v pravidelný čas, aby doprovázený měl pocit jistoty. Rušení setkání ze strany faráře by mělo proběhnout jen v opravdu neodkladných případech. Dobré by bylo stanovit si očekávání čemu se budete během setkávání věnovat. Na každém setkání by bylo ale dobré začít tím, jak se doprovázenému daří.¹⁹⁰

Zároveň není dobré, aby si farář udělal z oběti svůj projekt.¹⁹¹ Mohlo by to vést k degradaci doprovázeného, který může mít pocit, že není dostatečně nasloucháno jeho potřebám a přáním. Stejně tak to může navést pocit nějakého cíle uzdravení. Sexualizované násilí je ale tak silný zážitek, že ve většině případů se člověk nemůže navrátit do stavu „před zážitkem“. Není to zážitek, ze kterého se člověk může uzdravit. Spíše se s ním postupně smiřuje až do chvíle, kdy bude zasahovat do jeho běžného života čím dál méně a bude schopen opět běžně fungovat. Proto rozhodnutí o ukončení těchto setkání by mělo být taktéž na doprovázeném.

¹⁸⁸ Liszewski, T. - Matuszewski, K., str. 15.

¹⁸⁹ Pokud toto vzdělání neabsolvoval.

¹⁹⁰ Miková, G.-Macek, O., In: Macek, Ondřej a kol., str. 323.

¹⁹¹ Holocomb, J. S. - Tchividjian, B., str. 11.

4.4. Duchovní následky sexualizovaného násilí a jak s nimi pracovat

„Sex má moc dotknout se nejvnitřnějších dimenzí toho, co znamená být člověkem a žít pro Boha; dá tedy rozum, že je ze strany říše, jež je protikladem slávy Boží, nenáviděn více než jakýkoliv jiný rozměr humanity. Moc, která používá sexuální násilí jako svou volbu, má v úmyslu lidské srdce odvrátit od Stvořitele. Právě tento protiklad krásy a nevinnosti spočívá v jádru každého sexuálního ublížení.”¹⁹²

4.4.1. Duchovní následky

Vzhledem k tomu, že ve světě máme mnoho náboženství a spousta lidí se i tak přímo k žádnému nehlásí, dává smysl, že většina odborné literatury, pokud není psána z náboženského pohledu, duchovní následky nezohledňuje. Duchovní následky však mohou být stejně tak náročné jako všechny ostatní, obzvlášť pokud se čin stal v rámci církevního prostředí nebo byla-li oběť silně věřící. Duchovní následky se mohou lišit náboženství od náboženství, vyznání od vyznání a vzhledem k tomu, že se v celé práci zaměřujeme na protestantské křesťanství, ani tato kapitola nebude výjimkou. Může nastat situace, kdy za farářem přijde osoba nevěřící, agnostická či jiného vyznání či náboženství. V takovém případě je potřeba zachovat respekt a empatii k víře této osoby.

Duchovní následky se mohou se mohou ukázat dvěma způsoby. V prvním z nich oběť pochybuje o své víře, což se může projevit např. v pocitu zhřešení, nezasloužení si Boží lásky, odmítnutí Boha a víry, zmatení, naštvání na Boha

¹⁹² Allender, Dan. B., str. 31.

a jiné. Dojde k narušení vztahu doprovázeného s Bohem, vírou a společenstvím, ve kterém víru vyznává. V druhém může oběť využít víru jako ochranný mechanismus.¹⁹³

Jako věřící osoba, může mít oběť různé náhledy na Boha a na svou víru. Může věřit, že Bůh je všemohoucí, Bůh je jen dobrý, Bůh je tu vždy pro ni. Když ale prožije takto silný zážitek, může ji napadat spousta protichůdných otázek - Jak to mohl Bůh dopustit? Zasloužím si to? je to nějaký trest od něj? Kde byl Bůh, když se mi tohle dělo? Proč právě já?¹⁹⁴

Na druhou stranu také mohly držet předsvatební abstinence či celibátu a brát pohlavní styk jako nečistý a mohou mít naopak pocit, že byly pošpiněny a již si nezaslouží Boží lásku, jelikož zhřešily. Podobně tak tomu může být v případě, kdy na nich bylo spácháno násilí, během toho, co byly v romantickém vztahu s jinou osobou. Mohou mít pocit, že danou osobu zradily a podvedly nebo, že zhřešily proti přikázání nesesmílní.

V tomto doprovázení tedy jde o popasování se nejen s tímto narušením, ale s pocity viny, strachu, vzteku, bolesti, studu a křivdy.¹⁹⁵ Doprovázený může mít pocit, že tyto otázky jsou nemístné, že nad nimi nemůže přemýšlet, ptát se na ně, pochybovat. V rámci doprovázení farář musí dát prostor a vytvořit bezpečné prostředí pro tyto pocity a otázky. Je potřeba je vokalizovat a procítit, aby mohl nastat proces přijetí, smíření a odpuštění. Sobě, dané situaci, Bohu, pachateli. Opět do ničeho z toho doprovázený nesmí být nucen, nesmí nic z toho být uspěcháno.

Na otázky theodiceie je třeba odpovídat stejně autenticky a empaticky, jako na vše ostatní. Poukázat na pocity, které otázky mohou skýtat. Přiznat, že to

¹⁹³ Jay, Alexis a kol.

¹⁹⁴ Liszewski, T. - Matuszewski, K., str. 17.

¹⁹⁵ Klessmann, Michael, In: Macek, Ondřej a kol., str. 215.

je otázka, na kterou ani farář nezná odpověď. Zároveň je dobré nabídnut Boha jako spolu-trpícího Ježíše na kříži a doprovázejícího milosrdného pastýře, kterému se můžeme otevřít a sdílet s ním svou bolest. Ale i zde je důležité se naladit na to, jak doprovázený mluví o Bohu a dle toho najít vhodnou odpověď, která nezkrášluje a zároveň dává naději.¹⁹⁶

Tyto otázky zároveň mohou otevřít náhled doprovázeného na Boha, tvoření si nového obrazu a tím znovu přijetí jeho i sebe samého. Skrze ně můžeme totiž narazit i na otázky vlastní identity, kterou farář může znovu pomáhat skládat a tvořit. Ale také třeba hodnoty svého těla, roztržité duše a postrádání smyslu bytí. Farář skrze tato témata pomáhá budovat sebedůvěru, sebevědomí a zdraví vztah sama k sobě a tím se snaží napravit narušený vztah k Bohu a víře. Po vyrovnání se se zážitkem a jeho následky teprve může začít proces odpouštění. Ten je stále dobrovolný. Odpustit také neznamená zapomenout.¹⁹⁷

4.4.2. Využití Bible, modliteb, požehnání a písní

Jedním z pomocných nástrojů doprovázení nám mohou být verše, příběhy a zvěstování Bible, modlitby, požehnání a písně. Jelikož doprovázený ale nutně nemusí být věřící nebo může být zážitkem tak silně zasažen, že proti nějaké z těchto formě může chovat zášť, je také jednat s těmito nástroji rozvážně. Než tedy s duchovní péčí farář začne, může se ujistit, zda s využitím těchto nástroj souhlasí a do jaké míry. I tak je podstatné vyhodnotit chvíle, kdy je vhodné jednotlivé nástroje použít.¹⁹⁸

Skrze vztah k modlitbě se může dobře odhalit míru narušení vztahu mezi doprovázeným a Bohem. Modlitba může mít i funkci zrcadla. Jedná se o

¹⁹⁶ Morgenthaler, C., In: Macek, Ondřej a kol., str. 340.

¹⁹⁷ Klessmann, Michael, In: Macek, Ondřej a kol., str. 212.

¹⁹⁸ Bartoň Daniel, *Pomoc obětem sexuálních deliktů v náboženském kontextu.*

intimní médium mezi Bohem a člověkem, kde sdílí své vnitřní pocity, přání i viny. Může odrážet strach a úzkost z tak vážného vztahu, z vlastních pocitů a emocí k Bohu i k sobě může narušit i vztah k modlitbě samotné. V případech incestu může také odrážet náročnost vztahem s Bohem jako s Bohem Otcem a to jak ve vlastní modlitbě, tak v při Otčenáši.¹⁹⁹ Při takovýchto případech farář může nabídnout Boha jako fungujícího Otce.²⁰⁰ Nebo se inspirovat feministickou teologií a nazývat Bohyní Matkou nebo mu přestat udávat označení určující pohlaví. Pokud doprovázenému modlitba nevádí nebo ji chce postupně zapojovat, může být dobrým rámcem²⁰¹ a nástrojem duchovního setkání. Může se jí začínat a končit, popřípadě doprovázenému doporučit, jak může s Bohem komunikovat mimo sezení. Může se také nejprve modlit pouze farář a doprovázený se může postupně přidávat. Modlitba se ale nesmí stát jediným obsahem duchovní péče. Působí to jako odmítnutí²⁰² a v extrémních případech může působit pro doprovázeného až téměř vymítáním něčeho zlého a znovu ho traumatizovat.

Pozor je potřeba dát také na citování Bible. Setkala jsem se s případem kdy oběti bylo řečeno, že dle Bible si za své znásilnění může sama. Což je přesný příklad toho, co by se nemělo stávat. Biblické příběhy je důležité chápat v jejich historicko-sociálním kontextu. I k biblické zvěsti je třeba přistupovat s hermeneutickým pochopením a empatií. Je tedy potřeba nebát se konfrontace od doprovázeného s problematickými biblickými pasážemi a vyložit a vysvětlit v jejich celém kontextu. Pro péči pak vybírat odkazy na Ježíše zastávajícího se žen a dětí a odsuzujícího jejich ponižování, verše o naději,

¹⁹⁹ Tamtéž

²⁰⁰ Tamtéž

²⁰¹ Miková, G.-Macek, O., In: Macek, Ondřej a kol., str. 336.

²⁰² Tamtéž

lásce, vztahu k tělu, doprovázejícího Ježíše a jinak povzbuzující. Při prvním kontaktu a rozhovoru by bylo vhodné se věnovat hlavně příběhu oběti či přeživší a jejich sdělení. Vhodný verš či příběh zmínit jen, pokud tomu opravdu naskytne příležitost nebo když se jedná o prosbu doprovázeného. Práce s Písmem je pak vhodnější při dlouhodobém doprovázení.

V každém případě by farář měl přistupovat k doprovázenému autenticky a s empatií, individuálně dle jeho přání a potřeb, s potřebným odstupem i blízkostí. Přijímat ho s pokorou a láskou, bez soudu. Vytvořit pro něj bezpečné prostředí, kde není nic tabu a tak udělat prostor pro započetí procesu smíření a hojení se.

5. Závěr

V rámci této bakalářské práce jsem se zaměřovala na přínos duchovní péče obětem a přeživším sexualizovaného násilí a roli faráře jako doprovázejícího při této péči.

Cílem bylo teoreticky prozkoumat jaké může mít sexualizované násilí duchovní následky, jaké má ČCE prostředky k předcházení sexualizovanému násilí a pomoci jeho obětem a nakonec, jak může farář využívat duchovní péči k pomoci s procesem hojení a obnovy po takovémto zážitku.

V první části jsem představila tematiku sexualizovaného násilí jako takového, na jaké formy se dělí a jaké může mít následky. Došla jsme k tomu, že i přesto, že obětí bývají primárně mladší ženy, může být jakýkoliv člověk jakéhokoliv věku. Stejně tak pachatelem může být kdokoliv, i přestože je jí většinou muž. sexualizované násilí v jakékoliv formě má většinou jak psychické, fyzické tak socioekonomické následky, se kterými se musí oběť dlouho potýkat. Představila jsem také sexuálně motivované trestné činy, oznamovací povinnost a práva oběti.

Druhou část jsem věnovala postoji ČCE k tematice sexualizovaného násilí. Jejím rizikovým oblastem, prevencí, pastýřské službě, pomoci, kterou nabízí a plánovaným inovacím a opatřením. Zde se ukázalo, že i když nemá vše optimálně podchyceno a nastaveno, postavení k problematice je odhodlané a jasné. Nevymlouvat se, čelit problematice a být zde pro oběti a přeživší.

Ve třetí a poslední části jsem otevřela téma duchovní péče. Věnovala jsem se postavení faráře, jeho sebepoznání a vyrovnanosti, oběti či přeživší a jejich konkrétnějším potřebám, prvnímu rozhovoru, ale i dlouhodobým duchovním následkům a jak po takovémto zážitku s vírou doprovázené osoby pracovat. Poukázala jsem na význam individuality, empatie, autentičnosti, důvěrnosti a komunikace s obětí. Tyto předpoklady, čas a otevřenost ke všem tématům by

měly dát oběti či přeživší bezpečný prostor pro proces hojení, smíření a odpuštění.

Sexualizované násilí je velmi citlivé a náročné téma. Bohužel, zvláště v náboženském kontextu ještě velmi neprobádané. Už během práce samotné jsme došla k několika doporučením ke zlepšení, vzdělávání a podnětům k dalšímu výzkumu.

Bylo by vhodné začít analýzou rizikových či problémových oblastí ČCE v kontextu sexualizovaného násilí. Nabízel by se také prostor pro kvantitativní výzkum pocitu bezpečnosti v církvi napříč členy církve. Kvalitativní výzkum by se mohl udělat jak mezi faráři a farářkami, kteří mají zkušenosti s duchovní péčí obětem a přeživším sexualizovaného násilí. Také by bylo dobré zjistit pohled z druhé strany od obětí a přeživších se zkušeností s touto duchovní péčí, jak probíhala a jak jim pomohla.

Prostor pro vývoj vidím hlavně ve struktuře vedení a vzdělávání seniorátních mládeží. Myslím, že by bylo dobré, aby vždy alespoň jeden člen týmu SOM měl vzdělávací kurz pro pracovníky s mládeží, jehož součástí by měly být kurzy o zneužití moci a prevenci sexualizovaného násilí. Popřípadě přednášky sexuální výchovy pro vedoucí i účastníky akcí SOM. Mohla by také vzniknout definovanější pravidla o vztazích mezi vedoucími a účastníky těchto akcí.

Ve vzdělání pracovníků ČCE si myslím, že by se měl změnit hlavně dosah vzdělávacích kurzů o zneužívání moci a prevenci sexuálního zneužívání. Tyto kurzy by měly být postupně povinné nejen pro faráře, ale také pro členy staršovstev, pastýřských rad a odvolávacích komisí, kteří mají v rukou pastýřskou službu. Ideálně ale mezi všechny pracovníky církve. V tomto kontextu také vnímám, že by bylo také záhodno posílit kurzy pro kandidáty služby v církvi. Jak o zneužívání moci, tak hlavně sebezkušenostní kurzy, zaměřené také na vlastní sexualitu faráře. Myslím si, že by se tímto způsobem

mohla blíže odhalit vhodnost kandidátů pro službu, ale také dosáhnout větší vyrovnanosti, tím lepší podávání duchovní péče a odolnost vůči vyhoření.

Jsem ale velmi spokojena, jakým směrem se církev i smýšlení společnosti o tomto tématu ubírá a doufám, že dojde k dalším výzkumům a posunům. Tím snad i lepší prevenci, ochraně a snížení výskytů tak častého problému.

Seznam literatury

Literatura

ALLENDER, Dan B.: *Léčba zraněného srdce*. Praha, 2016.

DUŠKOVÁ, Kristýna: *Problematika zneužívání dětí na internetu*. Karlovy Vary, 2021.

DYDŇANSKÁ, Radka: *Transgenerační přenos syndromu CAN a možná prevence*. Brno, 2009.

HOLCOMB, Justin S. - TCHIVIDJIAN, Basyle: *Péče o oběti sexuálního zneužívání*. Praha, 2023.

KOBOVÁ, L. - KUTÁLKOVÁ, P. (edd.): *Sexuální násilí: Proč se nikdo neptá?* Praha, 2014.

KOLEKTIV: *Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí*. Istanbul, 2011.

JUHÁSZ, ROBERT: *Sexuální delikvence (výkon trestu, ochranná léčba a detence)*. Brno, 2010.

LISZEWSKI, T. - MATUSZEWSKI, K.: *Zpovědník a případy sexuálního zneužívání*. Praha, 2023.

LOHSE, Timm H.: *Krátký rozhovor v pastoraci a poradenství*. Benešov, 2014.

MACEK, Ondřej a kol.: *Cesty k lidem*. Praha, 2023.

MASOPUST ŠACHOVÁ, P. - ŘEHÁKOVÁ, T. - VAŇKÁTOVÁ, L.: *Příručka pro českou restorativní praxi*. Praha, 2024.

MÜLLER, Wunibald: *I láska má svá pravidla*. Kostelní Vydří, 2005.

ROLL, Eliška: *Prevence zneužití moci v profesi faráře Českobratrské církve evangelické*. Praha, 2023.

ROZBOŘILOVÁ, Adéla: „Nejlepší odměnou pro mě je, když se daří následky zla odstraňovat.“ In: *Český bratr*. Roč. 100. 6/2024. Praha, 2024.

ŠTĚTINOVÁ, Nikola: *Oběti sexuálního násilí*. Praha, 2022.

Elektronicky dostupné zdroje

4. Zasedání 3.synodu ČCE: *Tisk č. 6B - Zpráva Ústřední církevní kanceláře*. Svitavy, 2022. In.: https://evangnet.cz/cce/czr/usneseni/u_35-4/Prilohy/TISK_06_B_Zprava-UCK.pdf [cit. 19. 6. 2024]

Antidiskriminační zákoník: *zákon č. 198/2009, Část první, Hlava I., Základní pojmy - §4*. Praha, 2009 [akt. 2018]. In: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198> [cit. 14. 6. 2024]

CHRISTEN-SCHNEIDER, C. - KISELEVA, O.: Pokyny pro posuzování potřeb oběti v restorativní praxi. In: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2023/08/protect-CZ-1.pdf> [cit. 30. 6. 2024]

Českobratrská církev evangelická: *Církevní zřízení a řády*. [akt. 2024] In: <https://evangnet.cz/cce/czr/index.html> [cit. 20. 6. 2024]

Českobratrská církev evangelická: *Etický kodex pro organizaci pobytových akcí*. In: <https://ustredicce.e-cirkev.cz/res/archive/030/003105.docx?seek=1637925566> [cit. 1. 7. 2024]

Českobratrská církev evangelická: *Prevence zneužívání a pomoc obětem*. In: <https://e-cirkev.cz/kontakty/prevence-zneuzivani-a-pomoc-obetem/> [cit. 19. 6. 2024]

Českobratrská církev evangelická - Někdo Ti uvěří: *Stručné body pro vedení rozhovoru při podezření ze sexuálního zneužívání*. In: <https://ustredicce.e-cirkev.cz/res/archive/037/003993.pdf?seek=1700572126> [cit. 26. 6. 2024]

Diakonie ČCE: *Stop násilí*. In: <https://www.nasilivevztazich.cz> [cit. 25. 6. 2024]

DRÁBEK, Marek F.: Základní kurz prevence zneužívání v církvi pro pracovníky s dětmi a mládeží. 2022 In: <https://youtu.be/Mur6znJtY3o?feature=shared> [cit. 21. 6. 2024]

EIGE: *Sexism at work: how can we stop it?*. In: https://eige.europa.eu/publications-resources/toolkits-guides/sexism-at-work-handbook/part-1-understand/what-sexual-harassment?language_content_entity=en [cit. 5. 6. 2024]

Ekumenická rada církví: *Sexuální zneužívání (nejen) v církvi*. Praha, 2023. In: <https://www.ekumenickarada.cz/img-content/files/2023/SEXUÁLNÍ%20ZNEUŽÍVÁNÍ%20NEJEN%20V%20CÍRKVI%20%20-%20PREVENCE%20A%20ŘEŠENÍ%20WEB.pdf> [cit. 19. 6. 2024]

European Women's Lobby: *EWL Observatory Analysis of definitions of rape in the EU- The added value the EU Directive on VAW*. 2023. In: <https://www.womenlobby.org/EWL-Observatory-Analysis-of-definitions-of-rape-in-the-EU-The-added-value-of?lang=en> [cit. 11. 6. 2024]

Facebook: *Českobratrská církev evangelická - příspěvek o školení Zneužití mocenského postavení v církvi*. 28. 2. 2023 In: https://www.facebook.com/E_c_i_r_k_e_v_/posts/pfbid0qgnaQPaN6C72JzUiu358zXBTdjY27ZDNLxPj2Z6iTFJawJ1kiDRGJMGj5rXvD12bl [cit. 20. 6. 2024]

GOLDMAN, S. - WETZEL, M.: *Sex Offender vs Sex Predator: Florida Laws & Definitions*. Tampa. In: <https://www.goldmanwetzels.com/blog/florida-sex-offender-vs-sex-predator/> [cit. 5. 6. 2024]

GRZEMNY, D. - KEEN, E. - PANDEA, A-R.: *Gender Matters*. Strasbourg, 2019. In: <https://rm.coe.int/gender-matters-a-manual-on-addressing-gender-based-violence-affecting-/16809e1c34> [cit. 9. 6. 2024]

JAY, Alexis a kol.: *Interim Report of the Independent Inquiry into Child Sexual Abuse*. 2018. In: <https://www.iicsa.org.uk/reports-recommendations/publications/inquiry/interim.html> [cit. 4. 7. 2024]

JEWKES, S. - SEN. P. - GARCIA-MORENO, C.: „Sexual Violence”. In: Krug, E. G. a kol.: *World Report on Violence and Health*. Ženeva, 2002. In: <https://>

iris.who.int/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence=1

[cit. 14. 6. 2024]

JEŽKOVÁ, Z. - MACHKOVÁ, A.: Mýty a fakta o sexuálním zneužívání dětí. 2012 (akt. 2023) In: <https://sancedetem.cz/myty-fakta-o-sexualnim-zneuzivani-deti> [cit. 9. 6. 2024]

KALIBOVÁ, Klára a kol.: *Zákon o obětech trestných činů*. Praha, 2016. In: <https://in-ius.cz/wp-content/uploads/2021/04/zotc-web-final.pdf> [14. 6. 2024]

KELLNER, Tomáš a kol.: *Studie potřeb obětí trestných činů*. 2020. In: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_PZJII_STUDIE_POTREB_OBETI_200820.pdf [cit. 5. 7. 2024]

KOLÁŘOVÁ, K. - PAVLÍK, P. - SMETÁČKOVÁ, I.: *Sexuální obtěžování na vysokých školách: Proč vzniká, jak se projevuje, co lze proti němu dělat*. Praha, 2009. In: https://gender.fhs.cuni.cz/KGS-11-version1-metodika_pro_vyucujici_fi.pdf [cit. 14. 6. 2024]

Konsent: *chybná definice znásilnění nepokrývá cca 70% případů*. In: <https://konsent.cz/souhlas/> [24. 6. 2024]

KUBÍK, Jiří: *Farář zneužil důvěru a pak i moc, říká k sexuálnímu případu šéfka církve*. Praha, 2021. In: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/rozhovory-farar-zneuzil-duveru-a-pak-i-moc-rika-k-sexualnimu-pripadu-sefka-cirkve-183475> [cit. 19. 6. 2024]

MAILÄNDER, Elissa: *Approaching the history of sexual violence*. In: <https://www.sciencespo.fr/gender-studies/en/news/approaching-history-sexual-violence/> [cit. 21. 6. 2024]

Martin Luther Universität: *Sexual or Sexualized harrasment*. Wittenberg, 2023. In: https://diskriminierungsschutz.uni-halle.de/howto/sexuelle_belaestigung/?lang=en [cit. 13. 6. 2023]

Masarykova Univerzita: *Metodika k řešení případů sexuálního obtěžování na Masarykově univerzitě*. Brno, 2023. In: <https://www.muni.cz/media/3600979/metodika-k-reseni-pripadu-sexualniho-obtezovani-mu.pdf> [cit. 14. 6. 2024]

Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Komerční sexuální zneužívání dětí*. Praha, 2009. In: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/KSZD.pdf/3defe644-fd76-3a3c-7401-ffb0cc778a5b> [cit. 9. 6. 2024]

Nadace OSF: *Politika ochrany práv dětí a zvláště zranitelných dospělých*. In: <https://osf.cz/wp-content/uploads/2021/04/Politika-ochrany-deti-a-zvlaste-zranitelnych-dospelych-Nadace-OSF.pdf> [cit. 5. 6. 2024]

NOVÁK-GABRIELOVÁ, J. - MICHÁLKOVÁ, E. - POLÁKOVÁ, J.: *Sexualizované násilí: výskyt, dopady a náklady na zdravotní péči*. ProFem. Praha, 2024. In: https://www.profem.cz/shared/clanky/3161/2024_Sexualizované%20násilí%20výskyt%20dopady%20a%20náklady%20na%20zdravotní%20péči.pdf [cit. 23. 6. 2024]

NSVRC: *The Impact of sexual violence*. Enola, 2016. In: https://www.nsvrc.org/sites/default/files/2016-01/saam_2016_impact-of-sexual-violence.pdf [cit. 4. 7. 2024]

NYKLOVÁ, Barbora: *Sexuální násilí - pohled veřejnosti, obětí a odborníků*. Brno, 2016. In: <https://www.dejmezenamsanci.cz/wp-content/uploads/2017/06/Z-labyrintu-nasilí.pdf> [cit. 14. 6. 2024]

Paradigm: *Verbal Sexual Harassment: What it is and How to Avoid it*. In: <https://www.paradigmiq.com/blog/verbal-sexual-harassment-what-it-is-and-how-to-avoid-it/> [cit. 5. 6. 2024]

PEŠÁKOVÁ, K. - ŠMÍDOVÁ, I.: *Zpráva Muži a násilí v České republice*. Praha, 2016. In: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/zprava-muzi-a-nasili-v-ceske-republice-150013> [cit. 2. 7. 2024]

POKORNÝ, P. - ROZBOŘILOVÁ, A.: *Vyjádření k případu sexuálního zneužívání v metodistické církvi*. Praha, 2021. In: <https://e-cirkev.cz/aktuality/>

[vyjadreni-k-pripadu-sexualniho-zneuzivani-v-metodisticke-cirkvi/](#) [cit. 19. 6. 2024]

Policie ČR: *Zvlášť zranitelné oběti*. In: <https://www.policie.cz/clanek/zvlast-zranitelne-obeti.aspx> [cit. 12. 6. 2024]

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky: *Sněmovní tisk 616/0*. Praha, 2024. In: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=232614> [cit. 11. 6. 2024]

RAINN: *Key Terms and Phrases*. In: <https://www.rainn.org/articles/key-terms-and-phrases> [cit. 5. 6. 2024]

Rape Crisis England & Wales: *What is sexual violence?* In: <https://rapecrisis.org.uk/get-informed/about-sexual-violence/what-is-sexual-violence/> [cit. 6. 6. 2024]

Rape Crisis England & Wales: *What is Sexual Assault?* In: <https://rapecrisis.org.uk/get-informed/types-of-sexual-violence/what-is-sexual-assault/> [cit. 2. 7. 2024]

Trestní zákoník: *Zákon č. 40/2009 Sb. Část druhá, Hlava III - §189 Kuplířství*. Praha, 2009 [akt. 2015]. In: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40#f3919810> [cit. 11. 6. 2024]

Zákon o obětech trestných činů: *Zákon č. 45/2013 Sb. Část první, Hlava I - §3 Základní zásady*. Praha, 2013.[akt. 28. 6. 2022] In: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45/zneni-20220628#f4999192> [cit. 15. 6. 2024]

United Nations: *What Is Sexual Harrasment?* In: <https://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/whatish.pdf> [cit. 6. 6. 2024]

United Nations: *What Is Domestic Abuse?* In: <https://www.un.org/en/coronavirus/what-is-domestic-abuse> [cit. 9. 6. 2024]

University of California: “Sexual Violence ad Sexual Harassment” In: *University of California - Policy SVSH INTERIM POLICY*. Oakland, 2021. In: <https://policy.ucop.edu/doc/4000385/SVSH> [cit. 5. 6. 2024]

Ústavní soud České republiky: Nález nález sp. zn. II. ÚS 527/23, ze dne 12. 6. 2024. Praha, 2024. In: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalez_y/2024/nalez_II-527-23_FINAL_Ba_anonymni.pdf [cit. 24. 6. 2024]

VANIČKOVÁ, Eva: *Sexuální zneužívání dětí*. Praha, 2013. In: https://mzd.gov.cz/wp-content/uploads/wepub/8350/18816/Prezentace_Vaničková.pdf [cit. 9. 6. 2024]

World Health Organization: *Sexual Exploitation and Abuse*. In: <https://www.who.int/docs/default-source/documents/ethics/sexual-exploitation-and-abuse-pamphlet-en.pdf> [cit. 9. 6. 2024]

World Health Organisation : *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women*. Ženeva, 2013. In: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/85240/9789241548595_eng.pdf?sequence=1 [cit. 10. 6. 2024]

Konzultace a korespondence

BALCAR, Martin - vedoucí tajemník ÚCK, vedoucí komunikace a vnějších vztahů - konzultace, 29. 4. 2024

BARTOŇ, Daniel - advokát zastupující, mimo jiné, oběti sexualizovaného násilí, odborný asistent ETF, člen církevní pastýřské rady, člen spolku Někdo Ti uvěří - konzultace, 22. 4. 2024

DRÁBEK, Marek F., OPraem - kněz a youtuber věnující se problematice sexuálního zneužívání v církvi, člen spolku Někdo Ti uvěří - konzultace - 1. 5. 2024

GROLLOVÁ, Jana - zaměstnankyně ÚCK, garantka vypracování Etického kodexu pro zaměstnance ČCE, korespondence 20. 6. 2024

MAZUR, Roman - člen synodní rady, spoluorganizátor kurzu pro začínající pracovníky s mládeží, virilní člen Celocírkevního odboru mládeže, konzultace 27.6. 2024

ROLL, Eliška - autorka diplomové práce o prevenci zneužití moci v profesi faráře ČCE, korespondence 30. 6. 2024

Kurzy a přednášky

BARTOŇ, Daniel: *Pomoc obětem sexuálních deliktů v náboženském kontextu*. Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2023.

Přílohy

Příloha č. 1 - Českobratrská církev evangelická - *Církevní zřízení a řády, Řád pastýřské služby - Opatření v věcech kázně*

Čl. 10. Opatření ve věcech kázně

1. Pastýřská rada je oprávněna uložit členu církve, kterého uzná vinným ze spáchání provinění, následující opatření v kázně:
 - A. výrok morální povahy:
 - a. písemná důtka;
 - b. písemná důtka s výstrahou;
 - B. podmínky pro další výkon funkce, úřadu nebo činnosti (nápravná opatření):
 - a. stanovení dohledu;
 - b. podstoupení školení, výcviku, programu nebo jiné činnosti zaměřené na příčiny nebo následky provinění;
 - c. podstoupení vyšetření nebo léčby;
 - d. nahrazení újmy vzniklé v důsledku provinění.
 - C. omezení práv:
 - a. zákaz výkonu činnosti, která měla souvislost se spáchaným proviněním;
 - b. zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě;
 - c. zákaz styku s určitými osobami;
 - d. zbavení funkce v určitém orgánu ČCE;
 - e. ztráta způsobilosti k volbě na dobu nejvýše 12 let;
 - f. ztráta hlasovacího práva v ČCE na dobu nejvýše 12 let s důsledky podle **CZ § 7, odst. 3, 4 a 5**;
 - g. zbavení úřadu faráře nebo jáhna ve sboru;
 - h. ztráta způsobilosti k ordinované službě na dobu nejvýše 12 let.

Příloha č. 2 - Českobratrská církev evangelická - *Církevní zřízení a řády, Řád pastýřské služby - Předběžná opatření*

Čl. 9a. Předběžná opatření

1. Předběžné opatření smí být uloženo jen tehdy, jestliže
 - a. z jednání členu volaného ke kázní nebo z dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že bude opakovat činnost, pro kterou je vedeno řízení ve věci kázně, bude v takové činnosti pokračovat nebo vykoná čin, který připravoval nebo kterým hrozil, nebo bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo jinak mařit objasňování skutečností důležitých pro řízení ve věci kázně,
 - b. dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že se člen volaný ke kázní dopustil skutku, pro který je vedeno řízení ve věci kázně,
 - c. v době rozhodování nelze účelu předběžného opatření dosáhnout méně omezujícím opatřením a
 - d. uložení předběžného opatření si vyžaduje ochrana oprávněných zájmů poškozeného, osob poškozenému blízkých, osob nacházejících se v obdobném postavení nebo církve.
2. Předběžným opatřením může být členu volanému ke kázní uloženo
 - a. zákaz vykonávat určitou službu (činnost) nebo se o její výkon ucházet,
 - b. zákaz styku s poškozeným, osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zejména svědky, nebo
 - c. zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě.

Příloha č. 3 Českobratrská církev evangelická - *Směrnice synodní rady - SR/3/2021 - Krizová komunikace v ČCE*

1. Tato směrnice je závazná pro všechny zaměstnance ČCE.
2. Směrnice definuje závazné pracovní postupy při nenadálých situacích, které vyžadují bezprostřední reakci vůči veřejnosti či médiím. V takových situacích je nutné zaujmout oficiální a společný postoj ČCE. Jedná se především o situace, kdy došlo k
 - a) uskutečnění násilného či jiného trestného činu v objektech nebo při akcích ČCE (krádež, loupež), či neštěstí (požár, živelní katastrofa),
 - b) závažnému pochybení pracovníka (majícímu za následek ohrožení života nebo zdraví účastníků akcí či pracovníků církve),

Příloha č. 4 - Českobratrská církev evangelická - *Směrnice synodní rady - SR/3/2021 - Krizová komunikace v ČCE*

3. Ve výše popsaných situacích neprodleně
 - a) pracovník, který je zároveň jedním ze statutárních zástupců sboru (farář/farářka či kurátor/kurátorka) a který se informací dozvěděl, informuje vedoucího oddělení PR a komunikace v Ústřední církevní kanceláři ÚCK (www.e-cirkev.cz/kontakty); ten dle závažnosti informuje dle potřeby další pracovníky – např. synodního seniora, synodního kurátora apod.,
 - b) pracovník, který je zároveň jedním ze statutárních zástupců sboru (farář/farářka či kurátor/kurátorka) současně informuje seniora příslušného seniorátu,
 - c) pracovník, který není jedním ze statutárních zástupců sboru a který se informací dozvěděl, informuje jednoho ze statutárních zástupců sboru, a ten dále informuje dle bodů a) a b).

Příloha č. 5 - Českobratrská církev evangelická - *Směrnice synodní rady - SR/3/2021 - Krizová komunikace v ČCE*

V krizové komunikaci se držíme těchto zásad:

- **1. Naše komunikace je sjednocená**
 - o Jednáme včas, efektivně a zodpovědně tak, jak nám to situace umožňuje, nezamlčujeme, nemlžíme.
 - o Oddělujeme stanovisko ČCE (zastoupené synodní radou) od stanovisek jednotlivců.
 - o Počítáme s tím, že mezi základní techniky zástupců médií patří právě dotazy na „osobní“ názor, stanovisko.
- **2. Držíme pozitivní styl komunikace**
 - o Nekritizujeme, neočerňujeme, nenaříkáme.
- **3. Zaujímáme jasný postoj k věci**
 - o Zveřejňujeme přesné a jasné informace v přiměřeném rozsahu.
 - o Respektujeme práva obětí i podezřelých.
 - o V případě zvlášť problematických deliktů zdůrazňujeme aktivní spolupráci s vyšetřovacími orgány.
 - o Pro vybrané situace a tam, kde je to možné, zmiňujeme interní kárné řízení (pastýřskou službu).
- **4. Nasloucháme druhé straně**
 - o Chceme se zlepšovat a učit.
 - o Pokud se stala na naší straně chyba, přiznáme to.

Snižování závažnosti provinění

K další marginalizaci oběti dochází, jestliže společnost až příliš ochotně přistoupí na vyhýbavá či opatrná tvrzení „rehabilitovaných“ pachatelů o jejich dřívějších proviněních. Ticho ze strany církevní komunity mluví samo za sebe. Mlčící společnost oběti sděluje, že skutek by měl být ignorován nebo zapomenut. Jestliže tvrzení oběti přehlédneme, dáváme jí najevo její bezvýznamnost.

Zde jsou příklady typických slovních reakcí, které obětem sdělují, že jejich zážitek je považován za nedůležitý, a tím je marginalizují:

- „Vím, jak ti je.“
- „Chápu tě.“
- „Máš štěstí, že se nestalo něco horšího.“
- „Chvilku to potrvá, ale dostaneš se z toho.“
- „Proč mi neřekneš více podrobností o tom, co se stalo?“
- „Neboj, bude to dobrý.“
- „Buď silný/silná.“
- „Všechno špatné je k něčemu dobré.“
- „Čas zahojí všechny rány.“
- „Byla to Boží vůle.“
- „Je třeba odpustit a jít dál.“
- „Uklidni se a odpočiň si.“
- „Život jde dál.“
- „Je to už tak dávno – proč se k tomu stále vracíš? Nech to plavat.“
- „Reaguješ nepřiměřeně.“
- „Nejsi jediný/jediná, komu se kdy přihodilo něco zlého.“

„Tvůj hněv, deprese, úzkost a strach jsou iracionální nebo jsou důsledkem tvé nepatřičné reakce.“

„Když se budeš usilovněji modlit a mít hlubší víru, Bůh tě uzdraví.“¹

Komunikační chyby při rozhovoru s obětí

Jak již bylo zmíněno, neexistují žádné "kouzelné" věty, které jako mávnutím "kouzelného proutku" radikálně zlepší situaci oběti. Na základě zkušeností lze však identifikovat určité fráze či komunikační strategie, které (i přesto, že mohou být leckdy dobře míněny), oběti spíše škodí.

- Jalové utěšování („*To bude dobré, chce to čas.*“).
- Banální rady a fráze („*Ted' musíte být silný*“ – „*Vím, co ted' musíte prožívat!*“).
- Bagatelizace („*Vždyt' se Vám tolik nestalo, mohlo to dopadnout hůř!*“).
- Vytýkání a moralizace („*Jak jste mohl udělat takovou hloupost?*“).
- Milosrdné lži („*Nebojte, policie ho určitě najde!*“).
- Strašení, dramatizace („*No, snad Vás ještě nenakazil!*“).
- Fascinace činem („*Bože, to je strašné!*“).
- Neudržitelné sliby („*Nebojte, pachatele nemine trest!*“).
- Nevhodné žerty, „lichotky“ („*No vidíte, ještě se o Vás poperou!*“).
- Spěch a zvyšování nervozity (pohledy na hodinky).
- Diagnóza na místě („*To vypadá zle!*“).
- Používání odborných termínů a odborné vyjadřování, kterému oběť nerozumí.
- Patologizace („*Takové chování není normální!*“).

Příloha č. 7 A - Holcomb, J. - Tchividjian, B.: *Péče o oběti sexuálního zneužívání*, str. 15.

Když nám oběť zneužívání vypráví svůj příběh, může být někdy těžké vědět, jak přesně na určité věci reagovat. Níže uvádím příklady odpovědí, které vyjadřují naši starost a dávají najevo podporu bez známek zlehčování:

„*Je mi líto, že se ti tohle stalo.*“

„*Jsi tak statečný/statečná.*“

„*To tě muselo stát spoustu odvahy.*“

„*Věřím ti.*“

„*Děkuji, že jsi mi to řekla. Jak ti můžu pomoci?*“

„*Jsem ráda, že o tom se mnou mluvíš.*“

„*Jsem ráda, že jsi teď v bezpečí.*“

„*Není to tvoje vina.*“

„*Tvoje reakce je naprosto normální.*“

„*Je pochopitelné, jak se cítíš.*“

„*Zasloužíš si, aby se s tebou jednalo s láskou a úctou.*“

„*Nejsi blázen. Je to přirozená reakce na zneužití.*“

„*Sice už třeba nic nebude jako dřív, ale časem se to snadlepší.*“

„*Klidně breč.*“⁴

V mnoha případech bude oběť potřebovat přítele, který jí bude kráčet po boku, obrazně i doslova, jako svědek a opora. Třeba na nejrůznějších schůzkách a poradenských sezeních. Během této cesty se mohou vyskytnout překážky, které bude třeba překonat: řada duchovních otázek, hledání kvalitní profesionální pomoci, dost možná i konfrontace s pachatelem. Jako přítel můžete být jednoduše po ruce a vaše tichá přítomnost bude oběti ujištěním, kterým jí sdělujete: „*Nejsi v tom sám/sama, já budu svědčit o tvém odvážném zápasu.*“

⁴ Justin S. Holcomb a Lindsey A. Holcomb: *Rid of My Disgrace: Hope and Healing for Victims of Sexual Assault*; Crossway, 2011, str. 212.

Příloha č. 7 B - Kellner, Tomáš a kol.: *Studie potřeb obětí trestních činů*, str. 36.

Obecná doporučení pro vedení rozhovoru a pro možné otázky:

- Hovor tlumenějším hlasem a pomalejším tempem s přestávkami.
- Aktivní naslouchání („Rozumím tomu správně, že..?“).
- Osobní vyjadřování („Je dáno“ vs. „Mám pocit, že...“).
- Vyjádření samozřejmého (např. uklidňující vyjádření, že oběti již nebezpečí nehrozí).
- Vyjadřování pocitů – nestranný, neosobní přístup („Mrzí mě, co se Vám stalo“, „Musím se zeptat na něco, co Vám možná nebude příjemné“).
- Průběžné dotazování, zda oběť sdělení rozuměla (*Bylo to pro Vás pochopitelné? Pokud by to nebylo jasné, opravdu se prosím ozvěte!*“).
- Nepůsobit uspěchaně (omezit časté pohledy na hodinky, mít hodiny vhodně umístěné v prostoru).
- Dělat přestávky v průběhu konzultace - pro odpočinek, zklidnění, vstřebání informací.
- Dát oběti psací potřeby pro poznámky, předat poučení a informace např. formou přehledného letáku.

Příloha č. 8 - Seznam celorepublikových organizací nabízející pomoc obětem sexualizovaného násilí v různých formách.

- Registr poskytovatelů pomoci obětí trestných činů: <https://justice.cz/web/msp/rozvoj-sluzeb-pro-obeti-trestne-cinnosti/-/clanek/registr-poskytovatelu-pomoci-obetem-trestnych-cinu>
- Organizace *proFem* nabízí několik projektů:
 - *PORT* - centrum pro oběti sexuálního násilí - tel.: [+420 608 222 277](tel:+420608222277), e-mail: poradna@profem.cz, Břevnovská 1692/6, 169 00 Praha 6, web: www.profem.cz Nabízí krizovou pomoc, sociální a právní poradenství, psychoterapie, testování na pohlavní choroby sběr genetických vzorků a také krizový byt, kde může oběť strávit až týden.
 - *Infolinka pro oběti sexuálního násilí* - tel.: [+420 777 012 555](tel:+420777012555)
 - *Linka právní pomoci* - tel. [+420 608 222 277](tel:+420608222277)

- *Bílý kruh bezpečí* - komplexní pomoc obětem kriminality - právní, psychologické a sociální poradenství. Sídli v devíti krajských městech.²⁰³

- *Linka pomoci obětem* - tel.: 116 006. Non stop linka zdarma, která nabízí pomoc a poradenství s právy oběti.

- *Někdo Ti uvěří* - e-mail: napiste@nekdotiuveri.cz, web: www.nekdotiuveri.cz - spolek se zaměřuje hlavně, ale nejen na sexualizované násilí v církvích, sdílení svého příběhu s přeživšími, kteří prošli podobnou zkušeností, nasměrování k další pomoci - duchovní, právní či terapeutické.

- *Persefona* - web: www.persefona.cz pomoc obětem domácího a sexualizovaného násilí, osobám blízkým i osobám s potížemi se zvládnutím agrese.

- oběti a osoby blízké- tel.: [+420 737 834 345](tel:+420737834345), [+420 545 245 996](tel:+420545245996), e-mail: poradna@persefona.cz, domacinasili@persefona.cz

- osoby s potížemi se zvládnutím agrese - tel.: [+420 731 442 731](tel:+420731442731), e-mail: bezpecnesouziti@persefona.cz

- *ROSA* - tel.: [+420 800 605 080](tel:+420800605080), e-mail: info@rosacentrum.cz, Na Slupi 1483/14, 128 00 Praha 2 - centrum pro ženy, oběti (domácího) násilí a jejich blízké. nabízí odborné poradenství, krizovou intervenci, sociálně terapeutické a právní poradenství, vytvoření bezpečnostního plánu a poskytnutí utajeného azylového ubytování.

- *Konsent* - web: www.konsent.cz/pomoc - pořádá svépomocnou skupinu pro oběti sexualizovaného násilí.

- *Poradna Justýna* - pobočky Brno - tel.: [+420 773 177 636](tel:+420773177636), Praha - [+420 773 177 104](tel:+420773177104) - sociální a právní poradenství od InIustitia

²⁰³ Brno, České Budějovice, Jihlava, Liberec, Olomouc, Ostrava, Pardubice, Plzeň, Praha.